

Etičnost u izvještavanju o tragičnim događajima: studija slučaja Davida Komšića

Radišić, Lana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:411004>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Lana Radišić

**ETIČNOST U IZVJEŠTAVANJU O TRAGIČNIM
DOGAĐAJIMA:
STUDIJA SLUČAJA DAVIDA KOMŠIĆA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

**ETIČNOST U IZVJEŠTAVANJU O TRAGIČNIM
DOGAĐAJIMA:**

STUDIJA SLUČAJA DAVIDA KOMŠIĆA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: dr. sc. Dunja Majstorović Jedovnicki

Studentica: Lana Radišić

Zagreb
Rujan, 2019.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam diplomski rad naziva Etičko izvještavanje o tragičnim događajima: studija slučaja Davida Komšića, koji sam predala na ocjenu mentorici dr. sc. Dunji Majstorović Jedovnicki, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS- bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Lana Radišić

Zahvale

Ova zahvala moj je pokušaj da zabilježim sve ono važno što je završetak ovoga rada obilježio.

Najveća zahvala ide mojoj mami Jasni koja je uvijek bila tu da me podrži i vjeruje u mene kada nitko drugi nije. Ona je zaslužna što sam danas ovdje gdje jesam i što sam stasala u osobu kakva sam danas. Hvala ti, mama.

Kroz sve muke koje su pratile pisanje i stvaranje ovoga rada velika zahvala za neizmjernu podršku, neograničeno razumijevanje i ono pravo prijateljstvo ide mojoj dragoj prijateljici Heleni. Hvala ti što si uvijek bila tu i razumjela me kako me nitko drugi ne razumije.

Kroz godine studiranja upoznala sam brojne predivne ljude koji su uvijek bili spremni pomoći i razvedriti mi dan. Bez obzira na fizičku udaljenost znam da smo jedni u drugima pronašli prijatelje do kraja života. Draga Doris, draga Teno, hvala vam na svim ispitima koje smo položile zajedničkim snagama i prijateljstvu koje se iz kolegijalnosti rodilo.

Zahvala ide i svim profesorima koji su na mene ostavili trag i zbog kojih sam još više zavoljela struku koju sam odabrala, iako u trenutku biranja nisam bila u potpunosti sigurna u svoj odabir.

Posebna zahvala ide mojoj dragoj mentorici koja me uz puno topline, podrške i razumijevanja pratila na ovome putu i pokazala mi što znači biti izvrstan profesor. Nesebično mi je izlazila u susret i trudila se pomoći mi na svakom koraku. Hvala Vam, bez Vas ovo ne bi bilo moguće.

U trenutku pisanja ove zahvale preda mnom je velika promjena i ne znam gdje će me život odvesti ni gdje ću se zateći kroz svega nekoliko mjeseci. Možda se uopće neću baviti ovom strukom i vjerojatno ću većinu stvari doživljenih do ovoga trena zaboraviti, no osjećaj koji su u meni izazvali ljudi koji su me na ovome putu pratili zauvijek je zabilježen u meni.

Hvala Vam što ste mi pomogli da postanem ja.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Etika.....	4
2.1. Tri grane etike	6
2.1.1. Metaetika	6
2.1.2. Normativna etika	7
2.1.3. Primijenjena etika	7
3. Etika u novinarstvu.....	9
3.1. Povijest novinarske etike	10
3.2. Etička pravila profesije i Kodeks časti hrvatskih novinara	11
3.2.1. Opća načela i novinarski poziv	12
3.2.2. Protok informacija, odgovornost i objektivnost novinara	13
3.2.3. Samostalnost prosuđivanja	16
4. Tabloidizacija i senzacionalizam	18
4.1. Tabloidizacija.....	18
4.2. Senzacionalizam i <i>infotainment</i>	20
4.3. Urednički odabir i odlučivanje o tome što je vijest.....	22
5. Ljudska prava.....	25
5.1. Temeljna ljudska prava i slobode prema Kodeksu časti hrvatskih novinara.....	26
5.2. Izvještavanje o tragičnim događajima	28
6. Istraživanje etičnosti izvještavanja o tragičnim događajima na primjeru studije slučaja Davida Komšića	32
6.1. Ciljevi i hipoteze istraživanja.....	32
6.2. Uzorak i metoda	33
7. Rezultati istraživanja	35
8. Rasprava	47
9. Zaključak	51
10. Literatura	54
Sažetak.....	58
Abstract.....	59

Popis grafikona

Grafikon 1. Broj objavljenih članaka o Davidu Komšiću u HR na analiziranim portalima	35
Grafikon 2. Zastupljenost aktera u članku po portalima	36
Grafikon 3. Uzorak zastupljenosti primarnih aktera u člancima portala	37
Grafikon 4. Pozitivno ili negativno intonirani članci prema počinitelju i žrtvi po portalima...	38
Grafikon 5. Prikaz iznošenja detalja iz privatnog života počinitelja i žrtve po portalima	39
Grafikon 6. Adresiranje počinitelja u člancima analiziranih portala.....	40
Grafikon 7. Prikaz grafičke opreme u članku po portalima	41
Grafikon 8. Prikaz zastupljenosti pojedinih aktera u članku na fotografijama portala	42
Grafikon 9. Prikaz optuženika na fotografijama svih portala	43
Grafikon 10. Prikaz žrtve na fotografijama svih portala	44
Grafikon 11. Prikaz izvora fotografija u člancima na sva tri portala	45
Grafikon 12. Prikaz autora članka na sva tri analizirana portala	46

1. Uvod

Tema ovog diplomskog rada je Etičko izvještavanje o tragičnim događajima na primjeru studije slučaja Davida Komšića, dvadesetogodišnjaka koji je nožem ubio svoju trudnu osamnaestogodišnju djevojku Kristinu Krupljan. Te srijede, 22. veljače 2017. godine, Komšić je Kristinu uboo 88 puta u automobilu ispred zgrade u kojoj je živjela, u zagrebačkom naselju Volovčica. Komšić je za njeno ubojstvo nepravomoćno osuđen na 30 godina zatvora, a kaznu služi u kaznionici u Lepoglavi. Trenutno mu se sudi i za fizički napad na istu djevojku, koji je ona prijavila tri mjeseca prije ubojstva.

Ovim radom pokušat ću prikazati koliko se novinari drže predloženog etičkog kodeksa, stavljaju li vijest ispred temeljnih ljudskih prava aktera tih vijesti, postoji li senzacionalizam kod izvještavanja o tragičnim događajima te drže li se novinari poštenog i uravnoteženog izvještavanja.

Upravo zbog sve češćeg izvještavanja o tragičnim događajima, sve veće količine takvih vijesti na svim medijskim platformama javlja se potreba ispitivanja etičnosti takvog izvještavanja. Postavlja se pitanje granice između prava javnosti da zna i prava aktera na privatnost i dostojanstvo, te i pitanje senzacionalizma i zarade zbog velikog interesa javnosti za tragedije drugih ljudi.

Tragični događaji sve su češće u fokusu javnosti i čini se kako negativne vijesti prevladavaju nad pozitivnima. Negativni događaji, bilo da se radi o ubojstvima ili raznim drugim teškim zločinima ili gospodarskim aferama i dramama poznatih ljudi, sve su češće teme u medijima te postaju sve dominantniji sadržaj nad ostalim medijskim sadržajem posljednjih godina. Negativni sadržaj jako je medijski popraćen, o tragičnim događajima često se izvještava u nastavcima, javnosti se odaju brojni, čak i osobni detalji sudionika tragičnog događaja, a članove obitelji i prijatelje se besramno traži da opisuju svoje osjećaje za publiku. (Burić, 2009: 532).

Etika je vrlo važan segment svake profesije, ali i svakodnevnog života te je vrlo važna za društveno funkcioniranje i uspostavu funkcionalnog društva. Definira se kao a) filozofska disciplina koja se bavi proučavanjem smisla i ciljeva moralnih htijenja, temeljnih kriterija moralnog vrednovanja kao i zasnovanosti izvora morala, b) nauka o ćudoređu na osnovi

načela zdravog razuma.¹ Vrlo je važna za ispravno društveno funkcioniranje u svijetu i „odražava sve prisutnije shvaćanje da se profesionalno etičko ponašanje ne može u potpunosti razdvojiti od općih moralnih standarda društva“. (Day, 2004: 20). Međutim, većina nas djeluje prema unaprijed naučenim stavovima koji također mogu, ali i ne moraju, biti dio etike. Svaka struka ili profesija također posjeduje svoje etičke kodekse kao temelj svog moralnog djelovanja. Oni su stup i osnova kako bi ljudi znali etički i moralno ispravno odlučiti posebice u etički upitnim situacijama za društvo. „O etici se često misli kao o racionalnom procesu primjene postojećih principa prilikom sudara dva moralna ograničenja. Najteže etičke dileme nastaju kada dođe do sukoba dva „ispravna“ moralna ograničenja. Zato etika često podrazumijeva ravnotežu suprotstavljenih ispravnih odgovora, tamo gdje nema onih „točnih“ (Day,2004: 19).

Diplomski rad sadrži devet poglavlja. Prvo, uvodno poglavlje, opisuje temu i cilj rada te postavlja temeljne definicije pojmova o kojima je u radu riječ te sadrži strukturu rada.

Drugo poglavlje odnosi se na definiciju etike kao filozofske discipline. Analiziraju se i pojašnjavaju tri grane etike, odnosno, metaetika, normativna etika i primijenjena etika.

U trećem poglavlju diplomskog rada detaljnije se analizira specifična, i za ovaj rad najvažnija etika, a to je etika u novinarstvu. Definiraju se etičke postavke definirane Kodeksom časti hrvatskih novinara, prolazi se kroz poglavlje povijesti novinarske etike u svijetu, ali i u Hrvatskoj. Treće poglavlje također sadrži i etička pravila profesije te se detaljnije razrađuju etičke odredbe propisane Kodeksom časti hrvatskih novinara.

Četvrto poglavlje odnosi se na tabloidizaciju, senzacionalizam i *infotainment* u kojem se definiraju ta tri pojma te kako su se razvijala kroz povijest. Četvrto poglavlje sadrži i dio uredničkog odabira i odlučivanja o tome što je vijest što je također jedna od odredbi Kodeksa časti hrvatskih novinara.

Peto poglavlje diplomskog rada odnosi se na ljudska prava općenito, na ona zajamčena zakonima, Ustavom i Kodeksom časti hrvatskih novinara. Peto poglavlje također sadrži i preporuke kako bi se novinari trebali ponašati te kako bi trebalo izvještavati o tragičnim događajima.

Šesto poglavlje opisuje metodologiju rada i povijest korištene metode analize sadržaja ne primjeru studije slučaja. Ono se također odnosi na istraživački dio rada te sadrži ciljeve i hipoteze.

¹ Definicija etike prema Hrvatskom jezičnom portalu. Dostupno na: [Hjp.znanje.hr](http://hjp.znanje.hr) (2019) Hrvatski jezični portal http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFtkUBU%3D (24.3.2019.)

U sedmom poglavlju diplomskog rada izneseni su rezultati istraživanja koje se odnosilo na izvještavanje o tragičnim događajima na primjeru studije slučaja Davida Komšića. Iznose se rezultati dobiveni analiziranjem članaka na hrvatskim portalima jutarnji.hr, slobodnadalmacija.hr i 24sata.hr u periodu trajanja suđenja počinitelju Davidu Komšiću. Rezultati su prikazani tablično i tekstualno.

Osmo poglavlje sadrži raspravu o provedeno istraživanju, odnosno, donose se zaključci na temelju dobivenih rezultata te se daje odgovor na hipoteze postavljene prije provođenja istraživanja potvrđuju.

Deveto poglavlje je zaključno poglavlje u kojem se sažima sve navedeno u radu vezano uz novinarsku etiku, novinarsko izvještavanje o teškim i tragičnim događajima te, na temelju dobivenih rezultata, zaključak kako se o takvim događajima izvještava u hrvatskim medijima te kako takvo izvještavanje unaprijediti.

Deseto poglavlje sadrži korištene knjige, znanstvene članke i internetske izvore korištene za pisanja diplomskog rada.

Jedanaesto poglavlje sadrži popis tablica i grafikona kojima su se prikazivali dobiveni rezultati istraživanja koji su uvršteni u rad.

2. Etika

Etika je filozofska disciplina koja definira i određuje što je ispravno i moralno prihvatljivo. Postoji vjerojatno od kada postoji i čovječanstvo samo se definirala drugačije te se na nju gledalo sukladno dobu u kojem se o njoj pričalo. Međutim, njeno povijesno postojanje ukazuje na njen izniman značaj i važnost te, očito, urođenu ljudsku potrebu za intuitivnim djelovanjem u smjeru dobrog i ispravnoga. „U okviru antropocentrične etike područje moralnosti se ograničavalo na ljudsku zajednicu. Samo ljudi kao umna i slobodna bića jesu subjekti i objekti moralnosti. Životinje i djeca po Aristotelu ne mogu biti moralni subjekti jer životinje nemaju razum, a kod djece pak on još nije razvijen. Životinje doduše mogu osjetiti žalost i zadovoljstvo i prenositi ih jedna drugoj, ali jedino ljudima je svojstveno da imaju osjećaj dobra i zla, pravednosti i nepravednosti i druge osjećaje iste vrste.“ (Kirn,1992: 272) Čovjeku je osjećaj za dobro i zlo urođen jer je važan za opstanak ljudske vrste i zajednice u kojoj se nalazi. „Čovjek je zoon politikon, po naravi usmjeren dobrom životu u praktičnoj realizaciji. Ako neki ustav promiče moralnu dobrobit zajednice, on je valjan, a važan doprinos tome treba biti javna *paideia*. To znači plediranje za javnost odgoja koji ne može biti privatna, jer ni građani nisu takvi. Pri takvoj *paideia* kao bitno političkom odgoju dobrih građana, nikako mu nije važna puka korisnost, nego ono dostojno slobodnog i plemenitog duha.“ (Senković, 2006: 43,44)

Čovjek je etiku oduvijek proučavao te se na nju u određenoj mjeri oslanjao i pozivao. „Pitanje o etičkom kriteriju čovjekova ponašanja, i s time povezana rasprava o tome što je moralno, javlja se u Europi najprije u antici. U raspravama sofista o pitanju »što je moralno« i »što je pravedno« čovjek se označuje kao »mjera svih stvari« (*homo mensura*, grčki *πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος*, Protagora). Relativističkomu nauku sofista suprotstavlja se Sokrat, koji poistovjećuje vrlinu sa znanjem, i to na temelju racionalne pretpostavke da čovjek nužno uvijek čini ono što »zna da je bolje.«² Uz pojam etike usko se vezuju pojmovi poput vrlina i morala. Na etiku kao filozofsku disciplinu kroz vrijeme se različito gledalo, a svaki od filozofa imao je svoju teoriju o tome što je to etika i odakle potječe no njeno proučavanje u zapadnome svijetu počelo je još kod Sokrata. „Proučavanje etike u zapadnom svijetu počelo je prije skoro 2500 godina, kada je Sokrat, prema tvrdnjama svog vjernog učenika Platona, obilazio Grčku suprotstavljajući se idejama svoje braće o tako apstraktnim konceptima kao što su pravda i dobro.“ (Day, 2004: 20). „Aristotel nalazi najviši cilj ljudskoga djelovanja

² enciklopedija.hr (2019) Hrvatska enciklopedija
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18496> (24.3.2019.)

u *eudajmoniji* (zadovoljstvo, sreća); on moralne vrline izvodi ne samo iz znanja nego i iz razumne volje, koja u svojim postupcima odabire među krajnostima »zlatnu sredinu« (npr. štedljivost između rasipnosti i škrtosti).³ Naravno, važno je biti svjestan kako se na drevne filozofe i njihove ideje i shvaćanja u današnje vrijeme treba gledati s rezervom te njihova učenja uzeti kao temelj discipline i prilagoditi ga današnjemu vremenu. „Najjednostavnije rečeno, ozloglašeni Aristotelov stav o robovima kao oruđima koja govore nije mogao nastati, primjerice, u Švedskoj 2012. godine. Filozof jest onaj koji govori o epohi, ali on je ujedno i produkt svoje epohe. Čuvena Hegelova izreka da je filozofija zapravo svoje vrijeme obuhvaćeno mislima itekako ima veze i s etikom.“ (Porobija, 2012: 2)

Budući da se uz etiku usko veže pojam morala te ju se definira kao „skup načela moralnoga (ćudorednoga) ponašanja nekog društva ili društvene skupine“⁴ vrlo je važno odmah na početku ovoga rada razgraničiti ta dva pojma. Postoji razlika između etike i morala. „Riječ moral izvedena je od latinske riječi *mos, moris*, što znači (između ostalog) „način života“ ili „postupanje“. Ona se često povezuje s religijskim vjerovanjem i osobnim ponašanjem. Riječ etika, s druge strane, izvedena je iz grčke riječi *ethos*, što znači „običaj“, „upotreba“ ili „karakter“ (Day, 2004: 19). Moral i etika definirani su drugačije međutim vrlo su bliski pojmovi i jedan uvjetuje drugi što je posebice vidljivo kod proučavanja etičnosti u medijima. „U onom značenju koje nas ovdje zanima etika nije isto što i moral, nego je ona filozofija morala, jedna od, kako ih se često zove, fundamentalnih filozofskih disciplina (uz ontologiju, teoriju spoznaje i estetiku). Ona za predmet ima ono dobro, vrijednost koja se razlikuje od lijepog i istinitog (premda se mogu i trebaju pojaviti zajedno). Filozofska etika bavi se ne onime što jest, nego onime što bi trebalo biti.“ (Porobija, 2012: 1) Etika i etičnost u odlučivanju pomaže istinu i usko se vezuje uz istinu u današnje vrijeme, a moral je onaj koji nas navodi da odustanemo od nečega što nam se u datome trenutku čini dobrim izborom za nas same, izvorom naše sreće, ali na štetu drugoga. Etika bi nas zapravo trebala uvjeriti da moramo raditi i odlučivati dobro i moralno te svjesno birati dobro iako „Ako nemoralni prolaze bolje, ne bi li mi bilo bolje biti nemoralan?“ (Berčić, 2012: 130) je vrlo česta fraza i pokušaj opravdavanja za nemoralna djela i odluke. „No, treba imati jednu bitnu naznaku na umu: etika moralnog subjekta ne smatra kako je čovjeku dopušteno sve kako bi postigao sreću – zato zapovijedi i služe prije svega da nas spriječe u nemoralnom dostizanju sreće. Jer je za

³ enciklopedija.hr (2019) Hrvatska enciklopedija
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18496> (24.3.2019)

⁴ enciklopedija.hr (2019) Hrvatska enciklopedija
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18496> (24.3.2019.)

sreću potrebna i unutarnja kvaliteta subjekta, a sreća lopova, kukavice ili bezbožnika smatra se lažnom i prolaznom.“ (Porobija, 2012: 8).

Ono što je ovdje još važno spomenuti, a usko se tiče novinarske struke jest kako etika, jezik, istina i moralni sud pojedinca utječu na nečiju procjenu. „Subjektivizam govornika je teorijski stav prema kojem se podrazumijeva da osobna osuda ili neodobravanje idu »ruku pod ruku« s negativnom procjenom. Mutatis mutandis, to važi i za pohvalu (odobravanje i pozitivnu moralnu ocjenu). Moralna procjena navodno direktno ovisi o stavovima onoga tko je izriče.“ (Cekić, 2012: 232, 233) Iako je za novinare i novinarstvo kao struku od iznimne važnosti izvještavati pošteno i istinito, a korijen i mjerilo valja tražiti u etici i moralu, filozofska strana etike ipak zaključuje kako „ spoj ideja istine i ekspresije na prvi pogled daje mogućnost da »površinski« jezik morala vidimo kao sistem iskaza koji mogu biti istiniti ili neistiniti, dok dubinski oni ostaju ekspresije emocija ili emocijama-nalikujućih stavova.“ (Cekić, 2012: 234)

2.1. Tri grane etike

Etika kao filozofska disciplina ima brojne podjele, ovisno o tome iz koje se perspektive gleda tj. iz koje perspektive u svojim razmatranjima filozofi polaze. Primjerice, je li u fokusu etičkoga polazišta čovjek kao pojedinac, društvo kao cjelina, pojedinac kao dio cjeline ili pak etika ovisi o djelovanju, situaciji i okolini. U odnosu na izvor moralnoga, etička pozicija u osnovi može biti heteronomna (kad je izvor morala izvan čovjeka) ili autonomna (imanentna čovjeku) te u svezi s tim aprioristička, evolucionistička, intelektualistička, naturalistička ili voluntaristička.⁵ Kod Kirina, pogled na razne grane etike ovisi o upotrebi etičkih načela.

„ Kod raznih profesionalnih etika i etičkih kodeksa radi se u biti zaista samo o upotrebi etičkih načela na nekom posebnom području djelatnosti.“ (Kirin, 1992: 279) Louis Alvin Day u svojoj knjizi „Etika u medijima“ etiku dijeli na tri grane. Prema njemu etiku čine metaetika, normativna etika i primijenjena etika

2.1.1. Metaetika

„Metaetika se bavi proučavanjem karakteristika ili prirode etike. Ona istražuje značenje apstraktnih pojmova kao što su dobro, ispravno, pravda i poštenje i pokušava identificirati one vrijednosti koje predstavljaju najbolje moralne vrijednosti. Metaetika se ne bavi donošenjem moralnih sudova, već pokušava razdvojiti etičke vrijednosti od onih koje podrazumijevaju

⁵ enciklopedija.hr (2019) Hrvatska enciklopedija
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18496>
(25.3.2019.)

samo pitanja ukusa ili stava.“ (Day, 2004: 21) Drugim riječima, metaetika nema svoje uporište u klasičnim moralnim subjektivnim sudovima koji se vežu uz pojedinca i etiku kao disciplinu već se ona oslanja na logiku, a etičke sudove donosi na temelju logičkog zaključivanja. „To je najopćenitiji i najapstraktniji dio etike u kojem se proučava semantika, ontologija i epistemologija moralnih termina i svojstava.“ (Berčić, 2012: 130) Najbliža je pojmu objektivnosti koji se veže uz novinarsku struku, „ona je također i temelj mnogih medijskih kodeksa i standarda ponašanja“ (Day, 2004: 21) te pod svaku cijenu izbjegava vrijednosne sudove. Metaetika je grana etike koja kod pojmova koji se ispituju, a vežu uz etiku, zadržava vrijednosnu neutralnost.

2.1.2. Normativna etika

Druga etička grana koju Day spominje jest normativna etika. Riječ je o etici koja se „bavi razvojem općih teorija, pravila i principa moralnog postupanja. Teoretska pravila i principi predstavljaju etičke markere bilo kojeg civiliziranog društva, smjernice zamišljene da iz kaosa izvuku moralni red. U stvarnosti oni daju temelj etičkom odlučivanju. Pojedine društvene zabrane laganja, varanja ili krađe potječu od našeg odnosa prema normativnoj etici.“ (Day, 2004: 21) Znači, normativna etika zapravo odgovara na pitanje kako bismo se trebali ponašati te uključuje niz različitih etičkih teorija. Prema Berčiću normativna etika za cilj ima uspostavu kompletne etičke teorije prema kojoj bismo se mi kao činitelji trebali ravnati i na koju bismo se u moralno upitnim odlukama trebali pozivati. Nešto poput zakona. To je skup pravila koja uređuju ponašanje i djelovanje, poput zakona „trebala bi nam reći što trebamo činiti i zašto trebamo činiti baš to a ne nešto drugo, dakle, trebala bi ponuditi i sadržaj i opravdanje.“ (Berčić, 2012: 128)

Normativna etika, prema Berčiću, dijeli se na tri velike skupine ovisno o tome što je centar učenja i koja je polazišna točka. „Konzekvencijalizam – gledište da prvenstveno ili isključivo treba imati na umu posljedice naših postupaka, deontologija – gledište da postoji skup pravila kojih se trebamo pridržavati, te aretička etika ili etika vrlina – gledište da prvenstveno ili isključivo treba imati na umu vrline i mane ljudi.“ (Berčić, 2012:130)

2.1.3. Primijenjena etika

Treća grana etike prema Dayju je primijenjena etika. To je „grana filozofije morala koja se bavi rješavanjem problema. Ovdje se koriste saznanja izvedena iz metaetike i općih principa i pravila normativne etike da bi se rješavala konkretna etička pitanja u konkretnim

slučajevima.“ (Day, 2004: 21) Znači, primijenjena etika je zapravo primjena etičkih načela u praksi tj. kako konkretno postupati u određenoj situaciji, a da je postupanje etički primjereno i prihvatljivo.

„U primijenjenoj etici nastoje se dati odgovori na konkretna etička pitanja pri čemu se ne nastoji izgraditi opću i sveobuhvatnu etičku teoriju. U primijenjenu etiku pripadaju i razne strukovne etike: medicinska etika, poslovna etika, vojna etika, itd.“ (Berčić, 2012: 127,128) Dakle, primijenjena etika odgovarala bi na pitanja poput „ je li abortus dopušten? Treba li dozvoliti eutanaziju? Je li smrtna kazna opravdana? Smijemo li uzgajati i ubijati životinje za hranu? Kada je rat opravdan? Zašto terorizam nije dopušten? Treba li legalizirati prostituciju? Jesu li seksualne perverzije moralno dopuštene?“ i slično. (Berčić, 2012: 128)

3. Etika u novinarstvu

Važno je napomenuti kako je etika sveprisutna, kako u svakodnevnom, tako i u profesionalnom životu svakoga od nas. Etička pitanja, prijepori i moralne odluke temelj su modernog ljudskog društva te bi bez njih i njihove jasne definicije u društvu vrlo vjerojatno zavladao potpuni kaos i anarhija. Novinarstvo nije iznimka. Novinarska struka ima jasne etičke postavke definirane Kodeksom časti hrvatskih novinara. Novinarstvo je profesija koja je etički vjerojatno među najzahtjevnijima jer je javna, svakodnevno izložena osudi sa svih strana, ali je i glavni izvor informacija i oblikovanja javnog mnijenja te prvi „filter“ prolaska informacija do ostatka primatelja zbog čega je od iznimne važnosti njena etičnost. „Ne postoje čarobne formule ili laka rješenja za etičke dileme s kojima se novinari svakodnevno susreću, ali postoje univerzalne smjernice: tragati za istinom i izvještavati o njoj, biti nezavisan i odgovoran prema čitateljima, slušateljima, gledateljima i samome sebi.“ (Malović i dr., 2007: 24)

Iako postoje brojna pravila, a literatura o etičkim postavkama struke raste gotovo iz dana u dan, u stvarnom životu novinari, kao i ostali profesionalci, vrlo često se nađu pred zidom ne znajući koja bi odluka bila ispravna. Naravno, vrlo je jasno da ne možemo svi uvijek biti u pravu niti donijeti ispravne odluke, no kako bi se rizik od loših odluka sveo na minimum vrlo je važno slijediti postavljena pravila i izbjegavati ono što su „najčešći novinarski 'grijesi': sukob interesa, ugrožavanje privatnosti, prepisivačko novinarstvo, potkupljivost, uskraćivanje informacija...“ (Malović i dr., 2007: 28)

„Conrad Fink, američki teoretičar novinarstva, definirao je etiku kao „sustav načela, moral ili kodeks ponašanja. To su vrijednosti i životna pravila što su ih prihvatili pojedinci i skupine koje traže putokaze u ljudskom ponašanju i ono što je dobro ili loše, pravo ili krivo.“ (Fink, citirano prema Malović i dr., 2007: 28) Prema Maloviću, Vilović i Ricchiardi „novinarska etika... treba postaviti norme, smjernice, pravila i kodekse koji će voditi, ali ne i prisiljavati novinare kako bi bili humaniji.“ (Malović i dr., 2007: 47)

Iako se kroz svaku profesiju etika nesumnjivo provlači, novinarstvo je u tom pogledu specifično jer se često smatra kako dobrog novinara čini talent, osjećaj, „nos“ za vijesti i dobre priče, a ne puko teoretsko znanje. Slično je i s etikom. Uz postojeće smjernice, ni kodeks ni znanje neće odgovoriti na svaku prepreku koja se novinaru nađe na putu. Ono može pomoći no na kraju dana novinar je taj koji odlučuje kako će nešto plasirati u javnost, koju će fotografiju priložiti i koji će naslov staviti. „Legendarni izdavač National Enquirer, Generoso Pope, navodno je preferirao britanske novinare više nego američke jer oni nisu zaboravili da

su u poslu kako bi prodali novine, a ne kako bi ispravljali ono što je krivo u društvu.“ (Sanders, 2003: 5) Danas se na novinare ipak gleda kao na nekoga tko oblikuje javno mnijenje te itekako utječe na društvo te stoga snosi veliku odgovornost, u kojoj etika i odlučivanje u skladu s tom filozofskom disciplinom mora biti, ako ne na prvom mjestu, onda vrlo visoko na listi prioriteta. „Novinar koji uđe među neprijateljske linije kako bi dobio priču može, ovisno o okolnostima (koje mjere opreza su poduzete? Koliko je priča značajna?), biti hrabar u jednom pogledu ili ludo odvažan u drugom.“ (Sanders, 2003:16)

No, bez obzira na okolnosti i sva opravdanja ovoga svijeta, u svim etičkim teorijama i u svim profesijama postoje stvari, događaji i odluke koji se nikada neće smatrati dobrim i etičkim te za njih nema racionalnog opravdanja. „Drugim riječima, postoje određena djela koja se smatraju esencijalno lošima bez obzira na motive ili posljedice koje mogu izazvati. Primjerice, ubojstvo nedužne osobe nikada se ne može smatrati dobrim. Takvo viđenje implicira da postoje temeljni moralni zahtjevi, vrijednosti, koje se moraju poštovati u svakom djelu.“ (Sanders, 2003: 17)

Budući da postoje esencijalno loše činidbe logično je zaključiti kako su one oduvijek smatrane lošima, no tko je točno odlučio da su one loše i na temelju čega? „ Za ljudska bića prirodni zakon jest moralni zakon. On je otkriven, a ne izmišljen i potreban te se tiče svake osobe koja nastoji postići puninu postojanja u skladu s onime što jest. On je univerzalan: sva ljudska bića posjeduju istu esencijalnu konstituciju pa tako i iste ciljeve.“ (Sanders, 2003: 16, 17)

3.1. Povijest novinarske etike

Iz zadnjeg poglavlja bi se dalo zaključiti kako su etika i moral nešto esencijalno ugrađeno u čovjeka, nešto što se ne treba učiti ni definirati stoga bi se moglo reći kako i etika svake profesije, pa tako i one novinarske, postoji od kada postoji i novinarstvo kao struka. „Etika postoji onoliko dugo koliko i novinarstvo. Međutim, formalno je etika novinarstva postala dijelom struke u Americi nakon što su medijima zavladao prvi novinski magnati Pulitzer i Hearst, osamdesetih godina 19. stoljeća. Razlika između Hearsta i Pulitzerova bila je u tome što je prvi izdavao novine koje su pisale maliciozno i s mržnjom, a Pulitzerova su se izdanja razlikovala po tome što su se zalagala za očuvanje interesa javnosti.“ (Vilović, 2004: 12) Ovakvi principi održali su se i do danas te su nit vodilja za uspostavu osnovnih etičkih pravila struke, čime je vjerojatno i sam Pulitzer zaslužio biti sinonim za dobrog novinara i valjano novinarstvo.

„Prva pravila o etici novinarstva pojavila su se u Americi 1923. godine kada se na inicijativu nekolicine novinara i urednika utemeljuje Američko društvo novinskih urednika.“ (Vilović, 2004: 13) „Novoosnovano društvo prihvatilo je sedam Pravila novinarstva, bez ikakva prethodnog javnog ili vladina pritiska: odgovornost, sloboda tiska, neovisnost, točnost, nepristranost, poštenje i pristojnost.“ (Dominick, 1994: 441, citirano prema Vilović, 2004: 13) Kao najvažniju stavku u povijesnome nastanku hrvatske etike svakako je važno spomenuti Hrvatsko novinarsko društvo kao jedno od najstarijih profesionalnih udruženja u Hrvatskoj te njegova prvog predsjednika Milana Grlovića. „Utemeljeno je 18. prosinca 1910. godine, kada je, nakon što su tadašnje nadležne vlasti potvrdile pravila, održana prva Skupština Hrvatskog novinarskog društva.“⁶ Prema podacima na internetskoj stranici Hrvatskog novinarskog društva njegova zadaća opisana je „u svojoj opsežnoj knjizi „Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću“ piše Božo Novak, do Prvog svjetskog rata novoosnovano novinarsko društvo brinulo se o slobodi izražavanja i novinarstva, često se sukobljavajući s vlastima. Skrbilo se o materijalnom položaju novinara, ratovalo s poslodavcima i pritiskalo vlast da donosi pravedne socijalne zakone, navodi Novak. Društvo početkom Prvog svjetskog rata obustavlja svoj rad, a ponovo počinje djelovati 1917. godine., kada je u listopadu održana obnoviteljska skupština.“⁷

Milan Grlović održao je govor na osnivačkoj skupštini. „Grlovićeve riječi danas, 93 godine poslije njegova govora, jednako su svježije i aktualne. „Vječni zakoni etike i morala“, „neodvisna štampa“, i k tome još „poštena i ugledna“, doista su temelji kodeksa etike novinarstva koji je, moglo bi se reći, Hrvatsko novinarsko društvo donijelo još na početku prošloga stoljeća.“ (Vilović, 2004: 13)

3.2. Etička pravila profesije i Kodeks časti hrvatskih novinara

Kodeksi bi se mogli smatrati određenim znakovima, putokazima koji su namijenjeni da pomognu profesionalnim novinarima odlučiti u etički teškim situacijama, „opskrbljuju nas korisnim popisom 'grijeha'“, ali i daju javnosti jasnu sliku o tome koliko su novinari ozbiljni u svojoj profesiji te koliko im je istina i traganje za istom važno. (Malović i dr.,2007: 29)

„Na pitanje o tome koje bi norme trebale voditi novinare u njihovu radu, pokušavaju odgovoriti temeljni dokumenti nacionalnih i međunarodnih udruga i izdavača, novinskih sindikata, strukovnih disciplinskih institucija, a i pojedinih medijskih ustanova. Prvi takvi

⁶ Hnd.hr (2019) Hrvatsko novinarsko društvo <https://www.hnd.hr/povijest-hnd-a> (27.3.2019.)

⁷ Hnd.hr (2019) Hrvatsko novinarsko društvo <https://www.hnd.hr/povijest-hnd-a> (27.3.2019.)

kodeksi nastali su na početku 20. stoljeća u SAD-u. Tridesetih godina 20. stoljeća pojavili su se i međunarodni kodeksi.“ (Soče Kraljević, Soče, 2010: 154)

Ono što novinarima danas svakako može pomoći u etičkom odlučivanju, uz postojeći kodeks, jest i model *The Poynter Institute for Media Studies* koji je razvio pitanja koja bi si svaki novinar morao postaviti kako bi lakše odlučio o ispravnosti svojih postupaka:

„Što znam i što bih trebao znati?

Što je svrha mog novinarskog rada?

O kojim etičkim načelima trebam brinuti?

Koje organizacijske i profesionalne smjernice novinar mora uzeti u obzir?

Kako mogu uključiti u proces odlučivanja i ljude koji imaju drukčija mišljenja i stavove?

Tko su „igrači“ koji utječu na moje odluke? Koji su njihovi motivi? Što je legitimno?

Što ako zamijenimo uloge? Kako bih se JA osjećao na mjestu onih o kojima pišem?

Koje su moguće posljedice mog djelovanja? Kratkoročno? Dugoročno?

Kako biti istinit i pritom smanjiti moguće loše posljedice?

Mogu li nedvosmisleno i u potpunosti opravdati svoje stavove i svoje odluke? Kolegama? Javnosti?“ (Malović i dr., 2007:30)

Uz ova pitanja, koja bi si svaki novinar trebao postaviti prije izvještavanja o bilo čemu, a posebice kada izvještava o etički upitnim događajima, valja se upoznati i s načelima Kodeksa te ih se strogo pridržavati.

3.2.1. Opća načela i novinarski poziv

Kodeksom časti hrvatskih novinara jasno su određena temeljna načela novinarskog poziva. Novinar mora biti svjestan svoje važnosti u informiranju javnosti te svog utjecaja na stvaranje javnog mnijenja i slike o događaju o kojem izvještava budući da su oni glavna prenosnica između konkretnog događaja i javnosti te informacija koje do nje dolaze. Kao što su novinari dužni držati se osnovnih pravila profesije, osnovnih etičkih načela, dužni su raditi u korist građanima, zadržati objektivnost, ali dužni su i poštovati zakone i Ustav Republike Hrvatske.

„Pravo na točnu, potpunu i pravovremenu informaciju te slobodu mišljenja i izražavanja misli jedno je od temeljnih prava i sloboda svakog ljudskog bića, bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, naobrazbu, društveni položaj ili druge osobine. Iz tog prava javnosti da bude upoznata s činjenicama i mišljenjima proizlazi i cjelina obveza i prava novinara. U svom su radu novinari

dužni braniti ljudska prava, dostojanstvo, slobode i vrijednosti, uvažavati pluralizam ideja i nazora, opirati se svim oblicima cenzure, pridonositi jačanju pravne države i kao dio javnosti sudjelovati u demokratskoj kontroli moći i vlasti. Novinari se pridržavaju Ustava i zakona Republike Hrvatske, njeguju kulturu i etiku javne riječi i uvažavaju civilizacijska dostignuća i vrijednosti. Njihova je obveza pridržavati se profesionalnih etičkih načela. Ovim se Kodeksom utvrđuju ta načela te štite neotuđiva prava pojedinaca i pravo javnosti na informaciju.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

Kodeks časti hrvatskih novinara definirao je i samu novinarsku profesiju, s pravima, ali i obavezama novinara. Neke od najvažnijih odredbi su:

1. U svom se djelovanju novinari vode etikom novinarskog poziva. Oni čuvaju ugled, dostojanstvo i integritet svoje profesije, međusobno surađuju i njeguju kolegijalne odnose i profesionalnu solidarnost.
2. Polazeći od načela da su u demokratskom društvu javna glasila slobodna, samostalna, istraživačka i otvorena za različita i raznolika mišljenja, novinar za svoj rad snosi odgovornost pred javnošću, zakonom i svojom profesionalnom organizacijom. Iznošenjem vlastitog i kritičkog stajališta u traganju za istinom, kao osnovnim načelom u profesionalnom radu, novinar aktivno sudjeluje u stvaranju javnog mnijenja i kolektivnom rasuđivanju o temama od javnog interesa.
3. Novinar ima pravo i dužnost odbiti radni zadatak koji je u suprotnosti s profesionalnim etičkim standardima novinarskog posla.
4. Rad novinara podliježe kritici javnosti. Novinari i uredništva obvezni su pažljivo se i kritički odnositi prema svim primjedbama i preporukama koje im se upućuju. (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

3.2.2. Protok informacija, odgovornost i objektivnost novinara

Novinari su ti koji u javnost plasiraju informacije, oni su ti koji do njih dolaze, oblikuju ih, ispisuju stranice, prepričavaju, dodaju fotografije, grafike i osmišljavaju naslove. Od njih se očekuje da su umjesto javnosti i svakog pojedinca do kojeg ta informacija dolazi provjerili informacije koje plasiraju. Od njih se očekuje da informacija bude istinita, a izvještavanje

objektivno. To je odgovornost novinara. „Otuda se mora inzistirati na tome da odgovornost ne spada u moral ili etiku, da ona nije ni socijalna ni politička ni povijesna kategorija, da ne spada u pravo, nego je nešto što se javlja u svojoj vlastitosti tek u vidokrugu mogućnosti istine. I samo onaj tko se bavi istinom, bavi se i odgovornošću. Odgovoran biti *danas* znači *baviti se* onim što omogućuje (...) istinski život.“ (Lučić Luce, 2009: 41) Lučić Luce podijelio je odgovornost na metafizičku, političku, kaznenu i moralnu iako se one sve međusobno isprepliću te se pozvao na Vladimira Jankélévitcha i rekao kako „ je ljudsko biće konačno biće kojemu pripada beskonačna dužnost. Jer je dužnost ljudskog bića učiniti da bude ono što treba biti. Jer je ljudsko biće 'na virtualan način etičko biće'...“ (Lučić Luce, 2009: 44)

U Kodeksu stoji kako je „pravo i dužnost novinara zauzimati se za slobodan protok informacija. Novinar je obvezan iznositi točnu, potpunu i provjerenu informaciju. On kritički prosuđuje izvore informacija i u pravilu ih navodi. Ima pravo i ne otkriti izvor informacije, ali za objavljeni podatak snosi odgovornost.“

Informacije, kao glavno sredstvo novinarskog poziva, nešto su na što svaki novinar, ali i svaka osoba, ima pravo. Prava novinara određena su čak i temeljnim zakonom tj. Ustavom Republike Hrvatske koji u članku 38. Kaže kako „zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji.“⁸

U Kodeksu se navodi kako „novinar ima pravo slobodnog istraživanja svih činjenica od javnog interesa, kao i pravo pristupa svim s njima povezanim izvorima informacija. Ako mu je neopravdano uskraćena tražena informacija od javnog interesa, ima pravo o tome obavijestiti javnost. Plaćanje za dobivanje informacije i suradnja s izvorom koji očekuje plaćanje ili bilo koje druge protuusluge u zamjenu za informaciju dopustivi su samo ako je riječ o jedinom načinu dobivanja informacije od iznimnog javnog interesa.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

No, nije svaka informacija vrijedna objavlivanja niti je neka informacija vrijedna skrivanja, a o tome koje to jesu, odlučuje sam novinar. Objektivnost u tim situacijama od presudnog je značaja te je vrlo važno „kada izvještava o temama o kojima postoje različita relevantna stajališta, a posebice kada se iznose optužujući navodi da novinar nastoji sva ta stajališta predstaviti javnosti.“(Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009). Iako bi objektivnost trebala biti glavna premisa, u današnjem novinarstvu teško ju je u potpunosti održati i ostvariti. Valja imati na umu kako su novinari prvenstveno samo ljudi i građani sa svojim mišljenjem i stavovima koji se ponekad provlače njihovim tekstovima iako Kodeks jasno navodi kako

⁸ Ustav RH. Dostupno na: zakon.hr (2019) Zakon HR <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (26.4.2019.)

„novinar, kao i svaki građanin, ima pravo na političko i drugo opredjeljenje. On, međutim, u svom djelovanju zauzima profesionalnu distancu prema aktualnim zbivanjima, što je jedan od preduvjeta za objektivno i profesionalno izvještavanje o događajima.“

Pri svemu navedenom treba biti svjesni i utjecaja moćnika, vlade, novca, reklama i elite koja vrlo često stvara agendu.

„Ideja o nezavisnom novinarstvu sve više nalikuje na mit, ideal koji novinari žele dostići i kojemu teže, ali često se čini vrlo dalekim i gotovo nedostižnim. Razlog tomu najčešće je neimanje potpune novinarske slobode, odnosno zavisnost novinarstva od različitih institucija, pojedinaca ili čimbenika... Pretpostavka je da je novinarstvo ovisno o drugim akterima poput političkih i finansijskih moćnika te da su informacije koje pružaju novinari često naručene upravo od tih subjekata.“ (Klišanin, Sindik, 2014: 116) Nažalost, novinari danas nemaju previše izbora te su, u krajnjoj liniji, radi zadržavanja svoga radnoga mjesta voljni objavljivati i stvari koje nužno ne rezoniraju s njima samima pa je ipak dobro informacije plasirane u medijima uzimati s rezervom i čisto kao neku smjernicu događanja no uz zadržku vlastitoga kritičkoga mišljenja jer je neznanje, nezainteresiranost i manjak širine pogleda još ozbiljniji problem.

„Zbog teškog položaja novinarske profesije na tržištu rada i često neuređenih radnih odnosa novinari su spremni bez pogovora objavljivati takve naručene tekstove pod svojim imenom kako bi si osigurali radno mjesto i materijalnu sigurnost. Novinari sve više u svom radu koriste gotova priopćenja koja za njih pripremaju službenici odnosa s javnošću, a nerijetko ih objavljuju bez ikakve provjere informacija u tekstu. Na taj način gubi se objektivnost kao jedan od iskonskih ideala novinarske profesije jer je zadatak odnosa s javnošću zapravo prikazati svog klijenta u najboljem svijetlu, a to je onda vrlo rijetko objektivna slika.“ (Klišanin, Sindik, 2014: 117) Zbog cjelokupne situacije stoga se češće priča o poštenju nego objektivnosti. U „većini pisanih načela ne koristi sintagma 'objektivno informiranje', već se uvodi kategorija pošteno. Poštenje je kategorija koja se ultimativno zahtijeva od novinara. Samo pošten novinar im pun integritet i javnost mu vjeruje, naročito kad izražava svoje mišljenje o različitim zbivanjima.“ (Malović i dr., 2007: 51)

U ovome je dijelu još važno spomenuti i autorizaciju kao jedan od glavnih zakona novinarske struke. „Novinar ne smije zloupotrijebiti povjerenje uspostavljeno s izvorom informacije. Pravnu ili fizičku osobu koja novinaru daje informaciju novinar mora upoznati u kojem će mediju i kojem kontekstu ta informacija biti objavljena. Smisao izjava i intervjua novinar ne smije iskrivljavati, ni izravno, niti izvlačenjem iz konteksta. Autorizacijom se podrazumijeva isključivo potvrda autentičnosti sadržaja intervjua. Oprema intervjua ne podliježe autorizaciji.

Jednom autoriziran intervju smatra se konačnim.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009) Autorizacija je vrlo važna te je bitno zadržati pisani dokaz autorizacije zbog kasnijih mogućih neugodnih situacija koje bi izvor informacije iz brojnih razloga mogao prouzročiti. Naravno, postoje i pravila koja se tiču izvora informacije i dobivanja samih podataka od istog, a također su propisana Kodeksom. Prema Kodeksu časti hrvatskih novinara dok prikuplja „informacije novinar se ne smije služiti metodama protivnima Kodeksu, osim ako nema drugog načina doći do informacije od iznimnog javnog interesa. Nedopustivi su pokušaji iznude informacije zastrašivanjem, prijetnjama, ucjenama i drugim oblicima prisile. Dođe li do objave krive informacije novinar ju je dužan ispraviti u što kraćem roku, a ispravak treba nastojati objaviti na istom ili jednakovrijednom mjestu medijskog prostora i na isti ili jednakovrijedan način na koji je bila objavljena informacija na koju se ispravak odnosi.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

Nažalost, ove stavke Kodeksa vrlo često zbog brojnih prepreka kao da padaju u zaborav. „Otvoreno je pitanje, međutim, kako etički djelovati da bi novinari služili općim društvenim dobrima i pritom postizali očekivane rezultate, posebno u istraživačkom novinarstvu. Na putu do konačnoga rezultata svoga istraživanja novinari se nerijetko služe i krajnje nemoralnim metodama: od lažnoga predstavljanja, objavljivanja tajnih dokumenata, snimanja razgovora bez znanja sugovornika do kupovine dokumenata ili sličnoga. Redovito se postavlja pitanje gdje su granice i koliku cijenu plaća novinar, urednik i novine za koje se piše.“ (Vilović, 2003: 963)

3.2.3. Samostalnost prosuđivanja

Novinarstvo je jedna od profesija u kojoj vrlo često treba odlučivati u trenutku, na licu mjesta i u svega nekoliko sekundi stoga rijetko ima prostora za savjetovanje i premišljanje. Upravo iz tog razloga novinarske odluke najčešće budu, u etički upitnim situacijama, rezultat novinarevih osobnih stavova. „Svatko, međutim, ima svoje mišljenje o tome što je to etičko, a što neetičko, ovisno o njegovim osobnim vrijednostima, prirodi organizacije i vlastitom životnom iskustvu.“ (Soče Kraljević, Soče, 2010: 151)

„Etika i etično ponašanje uvijek su rezultat pojedinačne, osobne odluke. Želja za ostvarivanjem neke trenutačne koristi poslovne ljude može navesti na neetično ponašanje.“ (Soče Kraljević, Soče, 2010: 150)

Kodeks časti hrvatskih novinara navodi kako se „novinar ne smije baviti poslovima koji bi mogli ugroziti njegovu neovisnost, objektivnost i samostalnost prosuđivanja, narušavajući njegov novinarski dignitet. Mora izbjegavati situacije koje bi ga mogle uvući u sukob interesa

i zaprijetiti njegovom osobnom ugledu i ugledu novinarske profesije“ kako bi se rizik od neetičke odluke dodatno smanjio. (Kodeks časti hrvatskih novinara)

Etika, etički problemi i pitanja u poslovnom se svijetu javljaju jer se osobne moralne filozofije pojedinca često ne poklapaju i ne rezoniraju sa poslovnim i marketinškim strategijama i politikama poduzeća ili medija u kojem rade. (Soče Kraljević, Soče, 2010: 154) Budući da su novinarstvo, odnosi s javnošću i marketing usko međusobno povezani te se vrlo često međusobno isprepliću vrlo je važno da javnost zna, u trenutku kada prima određene informacije, radi li se o plaćenom oglasu, autorskom tekstu ili kolumni koja implicira vlastito mišljenje autora teksta. „Novinar ne smije biti autorom oglasa i drugih propagandnih priloga, jer to dovodi u sumnju njegovu profesionalnu nepristranost. Isto vrijedi i za svaki drugi oblik sudjelovanja u reklamnim i propagandnim aktivnostima.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009).

Naravno, kao pomoć u vlastitoj procjeni, uz postojeći Kodeks, postoji i brojna literatura te brojne smjernice koje su etički općeprihvaćene i mogu služiti kao putokaz u etičkom odlučivanju. „ 1. Zlatno pravilo – Ponašajte se tako kao što očekujete da se drugi ponašaju prema vama. 2. Utilitaristički princip – Ponašajte se tako da rezultati ponašanja budu najveće dobro za najveći broj subjekata. 3. Kantov kategorički imperativ – Ponašajte se tako, da akcija koju ste poduzeli pod određenim uvjetima bude univerzalni zakon ili pravilo ponašanja. 4. Profesionalna etika – Poduzimajte akcije na takav način da će ih pravilnima i propisnima smatrati i grupa nezainteresiranih profesionalaca – kolega. 5. Televizijski test – Menadžer se uvijek treba pitati: «Da li bih se osjećao ugodno objašnjavajući javnosti, putem nacionalne televizijske mreže, razloge zbog kojih sam poduzeo ovu akciju?» (Soče Kraljević, Soče, 2010: 151, 152)

Kodeks časti hrvatskih novinara definirao je još i uredničku odgovornost te temeljna ljudska prava i slobode o čemu će više riječi biti u narednim poglavljima.

4. Tabloidizacija i senzacionalizam

Prema Kodeksu časti hrvatskih novinara „novinar treba štiti čovjekovu intimu od senzacionalističkog i svakog drugog neopravdanog otkrivanja u javnosti. Obvezan je poštovati svačije pravo na privatnost. Nedopustivo je bez njihovog dopuštenja snimati osobe u okruženju u kojem se opravdano očekuje privatnost. Narušavanje nečije privatnosti mimo njegove volje i znanja dopušteno je samo ako je opravdano iznimnim javnim interesom.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

Iako su ove odrednice Kodeksa časti hrvatskih novinara i više nego jasne, današnje novinarstvo sve je više na tragu tabloida, a naslovnice naginju senzacionalizmu radi povećanja naklada i čitanosti. Snimanje javnih osoba u privatnosti njihova doma postalo je surova svakodnevnica dok se o dobrobiti aktera rijetko vodi računa. „U dnevnim novinama šire se rubrike lakših sadržaja – o životima ili događajima iz života svjetskih ili naših medijskih osoba.“ (Vilović, 2003: 962)

„Globalna kultura potrošačkog društva i medijska vizualizacija umjesto faktografije te tretiranje informacije kao robe okolnosti su koje više pogoduju bulevarskoj žutoj štampi nego ozbiljnoj štampi. Tabloidna medijska kultura je dominantno usmjerena na senzacionalizam, skandal, trač i afere.“ (Rutović, 2009: 28)

4.1. Tabloidizacija

„Vrlo jednostavno definiciju tabloida dao je John Ryan, ugledni britanski novinar i voditelj Odjela za novinarstvo Thomson Foundation iz Cardiffa, označavajući ga kao novinski proizvod koji se primarno bavi plasiranjem sadržaja o tri S-a: skandalu, seksu i sportu.“ (Vilović, 2004: 31, 32)

Postoje brojni razlozi zašto današnji mediji sve više naginju senzacionalizmu i tabloidizaciji. Pri tome valja imati na umu da postoje i brojne definicije tabloidizacije. Marvin Kalb ju definira kao proces "degradacije relevantnih vijesti i davanje važnosti informacijama o seksu, skandalima i zabavi", a Selimas Miller objašnjava tabloidno novinarstvo na Zapadu i govori o tri temeljne zadaće takvih novina. Po njegovu mišljenju, prva je zadaća informirati i zabaviti čitatelja, druga je prodati što više primjeraka, a treća je privući što veći broj oglašivača. (Vilović, 2003: 960). Međutim, važno je naglasiti kako je tabloidizacija danas toliko raširena da se provlači kroz većinu novinskog sadržaja te više nije rezervirana samo za jedan tip novina ili časopisa niti je nužno posvećena samo razonodi. (Vilović, 2003: 960)

Richard Weiner u svojoj definiciji tabloida podsjeća upravo na segment uvjerljivosti. "Tabloid je tip novina manjega formata od uobičajenoga novinskog, izvorno – to je novinsko izdanje koje cilja na masovnu publiku, donoseći pritom jake senzacionalne naslove na naslovnici, razvijajući prljavu reputaciju. Danas su tabloidi važan dio novinarstva koji uključuje čak i novine kakve su *Christian Science Monitor* i *Newsday*, jednako kao i *National Enquirer* i druge visoko nakladne tjednike." (Weiner, 1990: 477, citirano prema Vilović, 2003: 960)

Prema Franku Esseru postoji mikro i makro razina tabloidizacije. „Na mikrorazini tabloidizacija se može odrediti kao medijski fenomen koji uključuje reviziju tradicionalnih novina i formata u medijima potaknutu željama čitatelja i komercijalnim zahtjevima, dok se na makrorazini tabloidizacija može odrediti kao društveni fenomen koji istodobno potiče i simbolizira glavne promjene uređenja određenoga društva." (Esser, 1999, citirano prema Vilović, 2003: 960).

Prema Vilović postoje dva objašnjena pojave fenomena tabloidizacije u Hrvatskoj devedesetih godina. Prvo objašnjenje tiče se činjenice da živimo u povezanom svijetu, svojevrsnom globalnome selu, a Hrvatska u toj situaciji nije iznimka stoga prati svjetske trendove. Drugi razlog krije se u činjenici da je stopa obrazovanosti među Hrvatima relativno niska, visoka je stopa nezaposlenosti te je veliki broj umirovljenika zbog čega su ozbiljni analitički članci teško mogli pronaći svoju publiku i svoje snažno i prevladavajuće mjesto u hrvatskim tiskovinama (Vilović, 2003: 961). Kao posljedicu, pojava tabloidizacije ima činjenicu da se „relevantne, vrijedne vijesti počinju se prezentirati na lakši način, s više ilustracija i većim fotografijama, s više kraćih tekstova, a sve manje duljih, analitičnijih. Piše se najviše o političkim skandalima, a neznatno o seksualnima, kao što je to slučaj u Britaniji. Prevladavaju zanimljivosti koje katkada imaju marginalnu vrijednost, ali su atraktivnije najširem čitateljstvu. Naslovi postaju dugi, kadšto i po 30 riječi, i kažu sve što je bitno za tekst.“ (Vilović, 2004: 35) Tabloidi imaju negativan prizvuk i pejorativno značenje te kotiraju prilično nisko na ljestvici povjerenja publike. Prema Oxford Dictionaryju tabloidizacija je „preobrazba vijesti, književnosti itd. u populariziran, mračan i senzacionalan oblik.“⁹

Postoje tri karakteristike informacije koja određuje razliku između kvalitetnog članka i tabloida. Od kvalitetnog članka očekuje se da bude aktualan, važan i značajan te tek naposljetku zanimljiv. Kod tabloida te su karakteristike u obrnutom redosljedju te se kod njih zabava nalazi na prvom, a ne na posljednjem mjestu po važnosti prilikom odabira teme.

⁹ Definicija tabloidizacije prema Oxford Dictionary. Dostupno na: [en.oxforddictionaries.com](https://en.oxforddictionaries.com/definition/tabloidization) (2019) English Oxford Living Dictionaries <https://en.oxforddictionaries.com/definition/tabloidization> (2.6.2019.)

Dodatnu razliku čini činjenica da kod tabloida važne informacije iz područja javnih događanja često uopće ne dobiju svoje mjesto i ne dospiju na agendu već je fokus izvještavanja na privatnoj sferi. Teme od nacionalnog i međunarodnog, političkog, ekonomskog i socijalnog značaja najčešće nisu teme koje se nalaze u tabloidnom novinarstvu. (Todorović, 2006: 22,23, citirano prema Rutović, 2009: 30)

4.2. Senzacionalizam i *infotainment*

Esencija novinarstva i novinarskog poziva jest istina i čast međutim oni zaduženi za njegovo očuvanje kroz vrijeme su malo skrenuli s puta te doveli ovu profesiju u nezavidnu poziciju u kojoj je danas. Tomu su naravno pridonijeli i čitatelji i gledatelji medijskog sadržaja prihvaćajući, pa čak i birajući, loše i trivijalne vijesti čime se novinarski standard značajno srozao, a taj nivo „profesionalizma“ postao je općeprihvaćen. (Belsey i Chadwick, 1994: 1)

Kroz povijest senzacionalizam nije uvijek imao negativnu konotaciju i pejorativno značenje kao što to ima danas.

„Mitchell Stephens u svojoj knjizi "The History of News" navodi kako se senzacionalizam može naći i u *Acti Diurni*, izdanju rimske dnevne novine. Daljnje civilizacije su ga njegovale, te se tako može naći i u knjigama 16. i 17. stoljeća. Međutim, tada je senzacionalizam imao drugačiji značaj te se koristio kako bi se pučanstvu dale moralne lekcije. Senzacionalizam je kroz povijest poprimao mnogo obličja, a onaj vezan za poznate osobe jedan je od najstarijih. *Publick Occurrences Both Foreign and Domestic*, prve prave američke novine na više stranica, krajem 17. stoljeća pisale su o tome kako kralj Francuske oćijuka s prinčevom suprugom.“ (Stanojević, 2007: 26) Tim riječima mnogi stručnjaci opisuju današnje stanje novinarstva, prepuno senzacionalizma, trivijalnih vijesti, povećane tabloidizacije medija i *infotainmenta* (većeg unošenja zabavnih sadržaja u informativne emisije).

Danas bi se senzacionalizam mogao definirati kao način izvještavanja kojem je svrha privući i zabaviti publiku lakim temama s ciljem povećanja profita dok se ozbiljne teme srozavaju na zabrinjavajuće niske grane.

„S druge strane pojmovno i fenomenološki, senzacionalizam je primarno vezan za način obrade medijskih poruka, učitavanje nepostojećih elemenata, naslovljavanje tekstova/priloga tako da skreću pažnju na provokativne, ponekad i nepostojeće elemente događaja. Ovakvo djelovanje medija često predstavlja dio strategije, uređivačke politike medija, želje da se ovakvim strukturiranjem informacija, sadržaja, razlikuje od drugih i bude konkurentan, prepoznatljiv, različit. Problem je što se ovakva strategija vrlo često kosi s etikom,

profesionalnošću i istinitošću, a afirmira nisku umjetničku i produkcijsku kvalitetu, nizak ukus, neistinu.“ (Nikolić, 2016: 61,62)

Zbog želja tržišta i potrebe za profitom mediji često nemaju previše izbora nego objavljivati senzacionalističke teme ili pak brojne teme iz raznih područja predstaviti na senzacionalistički način što znači da se „oni opredjeljuju za provokativne teme od obiteljskih tragedija, zdravstvenih problema poznatih ličnosti ili djece, preko informacija o terorističkim napadima, ratovima, političkim skupovima, ekonomskim pitanjima, čak i vremenskih podataka i vijesti s estrade, koje obrađuju na provokativan način, agresivno ih najavljujući bjesomučno ih ponavljajući (Nikolić, 2016: 62).

Najčešći primjer senzacionalizma i *infotainmenta* upravo je neki od brojnih *reality* emisija koji je i osmišljen kako bi povećao gledanost, a njegova popularnost leži upravo na nevjerojatnoj ljudskoj potrebi za voajerizmom, zadiranjem u tuđu intimu posebice kada sebe uspoređujemo s tim ljudima ili kada se radi o poznatim ličnostima čiji je privatan život uvijek od velikog interesa širokim masama (Nikolić, 2016: 62).

Istraživanje koje su proveli Hendriks Vettehen i suradnici pokazalo je zašto se senzacionalizam uopće koristi te su se kao najrelevantniji faktori pokazali „razina konkurencije, novinarska kultura i nakladnik.“ (Stanojević, 2007: 29)

Ono oko čega se valja zabrinuti jesu podaci o sve manjem povjerenju u medije. „Novinari gube povjerenje javnosti upravo zbog toga što su njihovi uradci sve manje temeljeni na činjenicama, a sve više na senzacionalnim poluinformacijama koje mogu pobuditi znatiželju, ali na dužu stazu erodiraju povjerenje u medije i novinarsku profesiju.“ (Malović, 2007: 10)

Zanimljiva je činjenica da, iako općenito povjerenje u medije opada, za što se djelomično može okriviti i same novinare, povjerenje u internet kao medij najveće je od svih ostalih medija. Takav rezultat vjerojatno se može zahvaliti činjenici da su tamo publike aktivne te se čuju mišljenja i glasovi raznih strana što pridonosi uravnoteženosti izvještavanja. Takav rezultat dobiven je u okviru istraživačkog projekta „Povjerenje u medije“ Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu u suradnji s istraživačkom agencijom Media Metar iz Zagreba 2009. godine provedeno je istraživanje o povjerenju publike u medije. „Ono što se posebno ističe jest visoko povjerenje publike u Internet u usporedbi s publikama ostalih analiziranih medija. Ovaj rezultat se donekle može objasniti prirodom samog medija i konzumacije sadržaja na internetu, zato što je riječ o interaktivnom mediju pa su publike interneta (ukoliko je pojam publika uopće primjeren termin za taj medij) aktivnije nego publike tradicionalnih komunikacijskih medija.“ (Čuvalo, 2010: 51)

Prema Hrvatskom novinarskom društvu koje je prenijelo istraživanje koje je proveo Reuters institut za novinarstvo Digital News Report 2017. rezultati također idu u prilog internetskom obliku izvještavanja. „Kada je riječ o izvorima vijesti, 91 posto ispitanika do vijesti dolazi online, uključujući društvene mreže, 79 posto putem televizije i 48% putem tiskanih medija, dok najmanje ispitanika (28 posto) vijesti nalazi na radiju.(...) Kada je riječ o povjerenju, 39 posto ispitanika ima povjerenja u medije općenito, a njih 40 posto ima povjerenje u medije koje konzumira. 15 posto ispitanika smatra da su mediji slobodni od političkog utjecaja, a 16 posto da su slobodni od ekonomskog utjecaja.“¹⁰

4.3. Urednički odabir i odlučivanje o tome što je vijest

No, tko je za to kriv? Jesu li krivi sami novinari ili pak veliki dio krivnje snose urednici koji su ionako zadnji koji odlučuju o tome što je vijest, što ide van te kako i na koji način određena informacija izlazi u javnost. „Praksa je pokazala da odluku o emitiranju dramatičnih televizijskih snimaka urednik donosi sam, „*ad hoc*“. Dakle, urednik mora znati koje će posljedice imati emitirani snimak, odnosno montirani prilog. To se posebno odnosi na najmlađe gledatelje, djecu do 18 godina. Ostavljeno je, dakle, da urednik na osnovu vlastitog senzibiliteta donese odluku o emitiranju.“ (Jakovljević, 2014: 558) Nažalost, čini se da se dobrobit mladih gledatelja često zanemaruje u korist profita kojeg su urednici često primorani poštivati, a slično smatraju i mladi novinari. „Takvo stanje u našim medijima opravdava se činjenicom da je financiranje rada elektroničkih medija dosta skupo, da su potrebna velika sredstva i da vlasnik želi da uloženi novac – sve češće se čuje – ne baca uzalud.“ (Jakovljević, 2014: 558)

Međutim istraživanje provedeno 1999. godine u okviru Novinarske radionice Hrvatskoga novinarskog društva o tome kako su se mladi novinari snašli u svojim redakcijama nakon višemjesečnog obrazovanja te o istraživačkom novinarstvu pokazalo je da svi ispitanici (uzorak od 62 polaznika) smatraju da su bolji novinari, čak ih je 26 odgovorilo da znanja ne mogu primjenjivati u praktičnom radu u redakciji. Kao razloge zbog kojih ne mogu primjenjivati znanja 10 ih je navelo "urednike koji se boje promjena", a devet ispitanika smatra da "vlasnici ne žele promjene i da određuju pravila" (Vilović, 2003: 967).

„Samo javnost zaista može reći što je javno dobro, a to se može otkriti samo kroz javno sudjelovanje u aktualnim razgovorima.“ (Iggers, 1999: 129)

¹⁰ Istraživanje povjerenja u medije dostupno na: [hnd.hr \(2019\) Hrvatsko novinarsko društvo](https://www.hnd.hr/istrazivanje-digital-news-report-91-posto-hrvatskih-gradana-vijesti-trazi-na-internetu)
<https://www.hnd.hr/istrazivanje-digital-news-report-91-posto-hrvatskih-gradana-vijesti-trazi-na-internetu>
(2.6.2019.)

Upravo to bi trebala biti premisa prilikom odlučivanja o tome što i kako bi se neka vijest trebala objaviti, posebice danas kada je dvosmjerna komunikacija lakša nego ikada, a njen potencijal i važnost nisu iskorišteni do kraja.

„Istraživanja preferencija o vijestima generalno pokazuju da je publika više zainteresirana za lokalne vijesti nego za nacionalne ili internacionalne afere.“ (Gans, 2004: 226) Naravno, to ne znači da ljude uopće ne zanima što se u svijetu događa, iako, „u istraživanju koje je proveo Levy o gledateljima televizijskih vijesti, zaključio je kako mnogi gledaju vijesti kako bi se uvjerali da je daleki, ali i onaj svijet blizak njima i dalje siguran te da nema potrebe za njihovom trenutnom i konkretnom akcijom.“ (Gans, 2004: 226) Iako je važno slušati želje i potrebe publike, važno je biti svjestan kako ispitanici u ovakvim istraživanjima, ali i svakodnevna publika i konzumenti vijesti jesu ljudi za koje ne znamo točno u kojoj mjeri gledaju vijesti, gledaju li samo neke segmente ili sve, koliko su koncentrirani, čitaju li cijele novine, cijelu vijest u novinama ili samo neke dijelove odabranih članaka (Gans, 2004: 221).

„Budući da se nacionalne vijesti proizvode komercijalno, mogli bismo misliti kako su oni koji biraju te vijesti pod stalnim pritiskom da odaberu vijesti koje će privući najprofitabilniju publiku. U praksi to nije tako. Marketinški odjel bi volio utjecati na izdavačke odluke kako bi povećao publiku i privukao više oglašivača, no u stvarnosti oni mogu samo predlagati.“ (Gans, 2004: 214). Na to se konkretno osvrnuo i taj problem je definirao i Kodeks časti hrvatskih novinara: „Prikriveno oglašavanje i promidžbeni novinarski prilozima nisu dopušteni. Nedopušteno je i prepletanje i povezivanje novinarskih priloga i oglasa. Bili plaćeni ili besplatni, oglasi, kao i sve plaćene informacije, moraju se jasno i nedvojbeno razlikovati od novinarskih priloga.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009), posebice jer svaku odgovornost, za sve što se u medijima objavi snosi urednik, budući da je njegova riječ prilikom odluke, posljednja. „Urednik odgovara za cjelokupnu tekstualnu, vizualnu i zvukovnu opremu novinarskog priloga. Oprema mora vjerno izražavati sadržaj novinarskog priloga.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

Najteži dio novinarskog, pa tako i uredničkog posla, vjerojatno je odluka o tome koja priča je primjerena za objavu. U osnovi, koja je priča primjerena i vrijedna objave odlučuje se u tri kategorije: suštinsko razmatranje o tome što priča donosi i vrijednost vijesti koje su dali izvori, proizvodno razmatranje priče ocjenjuje koliko je priča „dobra“ i kompetitivno razmatranje ocjenjuje koliko je priča korisna u borbi s rivalima te hoće li donijeti najprimjereniju vijest. (Gans, 2004: 146) Vijesti koje vrijedi objaviti u osnovi se dijele na one zanimljive ili važne gdje je idealna ona priča koja je i jedno i drugo (Gans, 2004: 147).

Što se tiče važnosti priče, kriteriji za ocjenu važnosti dijele se u četiri kategorije. Pripada li vijest jednoj od te četiri kategorije smatra se važnom, a sa pripadnosti svakoj idućoj, dodatnoj njena važnost se pojačava. (Gans, 2004: 147) Prema Gansu to su kategorija položaja u hijerarhiji vlade ili nekoj drugoj hijerarhiji što znači da je priča to važnija što se radi o višem i značajnijem položaju ili osobi na tom položaju. Druga kategorija odnosi se na utjecaj na naciju i nacionalni interes. Treća kategorija je količina ljudi na koju vijest utječe i koje se vijest tiče. Što je ona važnija za veći broj ljudi tako raste i važnost same vijesti. Četvrta kategorija odnosi se na važnost ove vijesti za prošlost i budućnost.

Naravno, bez obzira na spomenute kategorije odabira vijesti, svaka od njih mora odgovarati i etičkom kodeksu da bi mogla biti objavljena. „Urednici novinskih izdanja, radijskih i televizijskih programa, kao i elektroničkih publikacija koje objavljuju novinarske priloge, dužni su pridržavati se profesionalnih etičkih načela koja vrijede za sve novinare. Njihova je odgovornost da i oglasi, pisma čitatelja, kao i svi drugi nenovinarski tekstualni, vizualni i zvukovni sadržaji izdanja koja uređuju budu u skladu s etičkim i zakonskim načelima javnog priopćavanja. U elektroničkim publikacijama u kojima korisnici izravno objavljuju tekstualne, vizualne ili zvukovne sadržaje urednici su dužni osigurati mehanizme koji će onemogućiti ili barem ograničiti objavljivanje etički i zakonski neprihvatljivih sadržaja. Ako dođe do njihovog objavljivanja, dužni su ih u najkraćem mogućem roku ukloniti iz izdanja.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009) Vrlo je važno pridržavati se navedenih smjernica jer jednom kada se priča objavi, posebice ako je objavljena pogrešna informacija, nastalu štetu teško je ispraviti i to valja imati svakodnevno na umu. „Vrlo često, međutim, preslike "autentičnih" i ekskluzivnih dokumenata ne moraju biti vjerodostojne. Urednici i novinari koji ulaze u predmete što ih istodobno istražuju državni organi i policija nerijetko mogu nanijeti više štete nego koristi konačnom rezultatu istrage. Dobre namjere novinara da se javnosti otkriju razne zloupotrebe u društvu padaju u vodu pred bizarnim pogreškama, koje – kada se objave – nikakav ispravak ili isprika ne mogu dovesti u prijašnje stanje. Čak ni niz nevjerovatno velikog broja sudskih tužbi za duševne boli ne može promijeniti stav javnosti prema nekome nakon objavljenih kompromitirajućih podataka, ako dakako objavljeni podaci nisu imali ishodište u – kako Safire piše – vjerodostojnim izvorima (Vilović, 2003: 964).

5. Ljudska prava

Ljudska prava nalaze se unutar svih zakona i prava u Republici Hrvatskoj, ali i u svijetu. Ljudska prava uređena su zakonom i zajamčena Ustavom Republike Hrvatske, a kao prvo i najvažnije nameće se upravo pravo na život.

Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda tako u članku 2.1 kaže kako je „1. Pravo svakoga na život zaštićeno zakonom. Nitko ne smije biti namjerno lišen života osim u izvršenju sudske presude na smrtnu kaznu za kaznena djela za koje je ta kazna predviđena zakonom, 2. Nije u suprotnosti s odredbama ovoga članka lišenje života proizašlo iz upotrebe sile koja je bila nužno potrebna: a) pri obrani bilo koje osobe od protupravnog nasilja; b) pri zakonitom uhićenju ili pri sprječavanju bijega osobe zakonito lišene slobode; c) radi suzbijanja pobune ili ustanka u skladu sa zakonom.“¹¹ Nadalje, u Ustavu Republike Hrvatske u članku 21. također se jasno navodi kako „Svako ljudsko biće ima pravo na život. U Republici Hrvatskoj nema smrtnu kaznu.“ te kako „nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja ili, bez svoje privole, liječničkim ili znanstvenim pokusima.“¹² Isto je definirano i Općom deklaracijom o ljudskim pravima u članku 3. „Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost.“¹³ dok njen prvi članak jasno definira pravo svakog čovjeka na dostojanstvo „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću te trebaju jedna prema drugima postupati u duhu bratstva.“ (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 2009) Ovi segmenti pravnih zakona najvažniji su za temu rada stoga su oni, pored svih ostalih, posebno naglašeni.

Budući da je tema ovoga rada studija slučaja Davida Komšića, koji je u vrijeme počinjenja kaznenoga djela imao devetnaest godina važno je prikazati i kako Kazneni zakon Republike Hrvatske definira mlade punoljetnike. U Članku 2. Kaznenog zakona stoji kako je „Maloljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila četrnaest, a nije navršila osamnaest godina života, a mlađi punoljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila osamnaest, a nije navršila dvadeset i jednu godinu života.“¹⁴

¹¹ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Dostupno na: zakon.hr (2019) Zakon HR [https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-slobod](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-slobod) (26.4.2019.)

¹² Ustav RH. Dostupno na: zakon.hr (2019) Zakon HR <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (26.4.2019.)

¹³ Opća deklaracija o ljudskim pravima. Dostupno na: narodne-novine.nn.hr (2019) Narodne novine https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html (5.5.2019.)

¹⁴ Kazneni zakon. Dostupno na: zakon.hr (2019) Zakon HR <https://www.zakon.hr/z/180/Zakon-o-sudovima-za-mlade%C5%BE> (5.5.2019.)

Budući da je Komšić nepravomoćno osuđen na trideset godina zatvora, a još uvijek pripada skupini mlađih punoljetnika, Članak 106. Zakona o sudovima za mladež kaže: „(2) Osobi koja je kazneno djelo počinila kao mlađi punoljetnik ne može se izreći kazna zatvora u trajanju duljem od petnaest godina, osim za djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora ili za stjecaj najmanje dva kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora dulja od deset godina.“ Komšiću se trenutno sudi i za fizički napad da djevojku Kristinu Krupljan koji se dogodio tri mjeseca prije ubojstva. U ovom sam se dijelu dotakla prava na život kao osnovnog čovjekova prava koje je žrtvi u ovom slučaju oduzeto, dotakla sam se kaznenog prava koje se tiče počinitelja te je još važno, u ovome dijelu, dodati Članak 6. i Članak 7. Opće deklaracije o ljudskim pravima koja se tiče počinitelja, a kaže: „Svatko ima pravo da ga se svugdje pred zakonom priznaje kao osobu. Svi su pred zakonom jednaki i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu od bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija, kao i od svakog poticanja na takvu diskriminaciju.“ (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 2009)

5.1. Temeljna ljudska prava i slobode prema Kodeksu časti hrvatskih novinara

Dio Kodeksa koji se tiče temeljnih ljudskih prava i sloboda počinje osnovnom obavezom i zadaćom svakog novinara u Republici Hrvatskoj. „Novinari u svom djelovanju poštuju, štite i promiču temeljna ljudska prava i slobode, a osobito načelo jednakosti svih građana.“ Nadalje, jasno se naglašava kako novinari ne smiju u svojim tekstovima naglašavati „informacije o rasi, boji kože, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti, životnoj dobi, spolu, seksualnoj orijentaciji, rodnom izražavanju, bilo kojoj fizičkoj ili mentalnoj osobini ili bolesti, bračnom stanju, životnom stilu, društvenom položaju, imovinskom statusu ili razini obrazovanja“ te se informacije navode „samo ako su one izrazito relevantne u kontekstu u kojem se iznose.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

Svaka osoba zakonom ima zajamčeno pravo na privatnost koje se dijeli u brojne kategorije pa tako ima pravo na privatnost podataka, privatnost svoga doma i ureda pa čak i pravo na neovlašteno slikovno i zvučno snimanje i prislušivanje. „Tko drugoga koji se nalazi u stanu ili prostoru posebno zaštićenom od pogleda neovlašteno slikovno snimi ili takvu snimku uporabi ili učini dostupnom trećoj osobi i na taj način povrijedi njegovu privatnost, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.“¹⁵ (Članak 144. Kaznenog zakona, 1997) Isto je definirano i Kodeksom časti hrvatskih novinara koji kaže „Novinar treba štiti čovjekovu

¹⁵ Kazneni zakon. Dostupno na: zakonipropisi.com (2019) Zakon i propisi <https://zakonipropisi.com/hr/zakon/kazneni-zakon/cetrnaesta-glava-kaznena-djela-protiv-privatnosti> (5.5.2019.)

intimu od senzacionalističkog i svakog drugog neopravdanog otkrivanja u javnosti. Obvezan je poštovati svačije pravo na privatnost. Nedopustivo je bez njihovog dopuštenja snimati osobe u okruženju u kojem se opravdano očekuje privatnost. Narušavanje nečije privatnosti mimo njegove volje i znanja dopušteno je samo ako je opravdano iznimnim javnim interesom.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

Poseban osjećaj i pažnja treba se posvetiti prilikom izvještavanja o djeci i maloljetnicima te o teškim temama poput ubojstava i samoubojstava. Tako Kodeks i tu daje jasne smjernice te naglašava kako se djeca do 14 godina ne smiju fotografirati bez pristanka i djeteta i roditelja ili skrbnika te se jasno naglašava kako je „dobrobit djeteta nadređena javnom interesu“. (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009) Također, kod kaznenih djela identitet maloljetnika mora ostati skriven, bez obzira je li maloljetnik žrtva ili počinitelj. Identitet maloljetnika može se otkriti samo u iznimnim slučajevima kada smo potpuno sigurni da to ne ugrožava njegovu dobrobit, da je od iznimnog javnog interesa te uz pristanak roditelja ili skrbnika. (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

Osim djece i maloljetnika, koji su posebno osjetljiva i ranjiva skupina, postoje i događaji koji zahtijevaju posebnu pažnju, a to su razne tragedije poput ubojstava i samoubojstava, što je posebno zanimljivo za ovaj rad. „Posebna se pozornost, obazrivost i odgovornost zahtijeva pri izvještavanju o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima. Novinar treba izbjegavati intervjuiranje i prikazivanje osoba koje su izravno ili neizravno pogođene tim događajima, osim kada je riječ o iznimnom javnom interesu. U tom je slučaju novinar dužan voditi računa o časti, ugledu i dostojanstvu osoba o kojima izvještava. Vijesti o samoubojstvima i pokušajima samoubojstava se ne naglašavaju te ih treba svesti na najmanju moguću mjeru, uz poseban obzir kad je riječ o djeci. Potrebno je pridržavati se stručnih smjernica za izvještavanje o samoubojstvima.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

Kod sudskih procesa objektivnost novinara mora biti visoko istaknuta jer sam zakon kaže kako je svatko nedužan dok mu se ne dokaže krivnja, a istom premisom vodi se i Kodeks. „U priložima o sudskim postupcima treba poštovati ustavno načelo pretpostavke nedužnosti optuženika te dostojanstvo, integritet i osjećaje svih stranaka u sporu. U kaznenim su postupcima novinari dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta zaštićenih svjedoka, pouzdanika, zviždača i oštećenika, koji ne smiju otkriti bez njihovog pristanka, osim u slučajevima od iznimnog javnog interesa.“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009)

5.2. Izvještavanje o tragičnim događajima

Izvještavanje o tragičnim događajima i kriznim situacijama posebno je teško samo po sebi, a kada se s takvim vijestima i informacijama izlazi u javnost i u medije tema postaje dodatno ozbiljna. „Krizna situacija za medije predstavlja događaj ili proces koji je potencijalna prijetnja za veliki broj osoba i njihovu imovinu, a izvještavanje o toj krizi podrazumijeva zaštitu javnog interesa i prava konzumenata medijskih sadržaja da na etički prihvatljiv način budu točno, pravovremeno i objektivno informirani.“ (Barović, 2011: 120)

Ono na što je važno skrenuti pozornost je činjenica da čak kada postoji određeni trud da se o ovakvim teškim temama, poput ubojstva i samoubojstva, piše što kvalitetnije i bezbolnije u člancima se gotovo nigdje ne nalaze savjeti kako isto spriječiti ili kome se obratiti za pomoć. „No, ne treba zaboraviti da je na mlade utjecaj medija toliko izražen i snažan da događaji koji slijede nakon velikog publiciteta koji mediji daju suicidima, slijedi novi val samoubojstava. Nepotrebnim davanjem publiciteta samoubojstvu može se stvoriti ideja da je to nešto normalno, čak „smjelo, hrabro, odlučno“. U nedovršenom razvoju mlade ličnosti, to postaje dobra ideja za malo pozornosti i slave, osobito ako su udarne vijesti dale prostora tome činu.“ (Burić, 2008: 211, 212)

Prema Jakovljević „televizija je na našim prostorima dokazala odavno da je prekršila i pisana i nepisana etička i moralna pravila. Čak se i danas krše, a publici je ostavljeno da sama pronade put do istine. Nekada i između redova. Došlo se do takve situacije da se publika “navikla” na takve sadržaje.“ (Jakovljević, 2014: 558) S time se slaže i Burić te navodi da „top-udarne vijesti dana mogu postati anonimni, nepoznati ljudi pod uvjetom da su učinili nešto izrazito loše, negativno za sebe ili druge. Trendovi koji se mogu uočiti pokazuju svojevrsnu krizu identiteta hrvatskoga novinarstva: svi mediji počinju nalikovati jedan drugome, a uređivačka koncepcija koja potiče negativne vijesti postaje dominantnom koncepcijom.“ (Burić, 2009: 531) Zabrinjavajuće je da se po pitanju toga ništa ne mijenja već da je ljudska tragedija uporno pri vrhu poželjnih i važnih vijesti, prezentirana ne kao puka informacija već kroz senzacionalističke naslove i često intimne i neprimjerene fotografije.

„Kada je o izvještavanju s mjesta prometne nesreće riječ, novinar-televizijski reporter će izvještavati samo na osnovu provjerenih podataka i istinitih činjenica dobivenih od službenih tijela ili direktnih sudionika u događaju, uz napomenu da su to njihovi neslužbeni dojmovi. To je pristup novinarske korektnosti. U tom slučaju ostvareno je pravo slušatelja, čitatelja i gledatelja na slobodu informiranja te je ostvaren princip jednakih šansi za sudionike. Komentar, mišljenja i ocjene u komentaru moraju biti zasnovani na činjenicama. Komentar ne

smije biti prezentiran tako da stvara dojam da se radi o utvrđenoj činjenici.“ (Jakovljević, 2004: 563)

Čini se kako negativne vijesti dominiraju televizijskim programom, internetskim portalima i novinskim člancima više zbog interesa javnosti i povećanja čitanosti nego zbog realne potrebe javnosti da zna i da ju se o tome izvijesti. „Odredbe o umanjenju moguće štete izrijekom nalažu da se etični novinari odnose spram izvora informacija, osoba koje su predmet njihovih priča i svojih kolega kao ljudskim bićima koja zaslužuju poštovanje. Novinari moraju pokazati sućut prema onima koji su pogođeni izvještavanjem, a posebnu osjetljivost moraju imati kada se radi o djeci ili neiskusnim izvorima informacija ili protagonistima novinskih priča. Dalje se ističe da moraju biti osjetljivi kada traže ili koriste intervjuje ili fotografije osoba pogođenih tragedijom ili onih koje su u žalosti te da im traganje za informacijama ne daje pravo na aroganciju.“ (Obradović, 2010: 40) Jakovljević pak ističe kako novinari moraju paziti da ih ne „ponesu“ emocije kod izvještavanja te da bespotrebno dodaju ton senzacionalizma i preuveličavanja primjerice opisivanjem izraza lica povrijeđene osobe. (Jakovljević, 2014: 561)

„Medijska pozornost za počinitelje nasilja može djelovati kao nagrada i potvrda te, pogotovo kod pojedinaca kod kojih su osjećaji uspjeha na drugim područjima uglavnom rijetki, predstavljati iskustvo svemoći. Iz tih razloga Hans Mathias Kepplinger i Stefan Dahlem plediraju za samoograničavanje novinara, prije svega glede izvješćivanja o nasilnim konfliktima. Opsežan prikaz nasilnih činova trebalo bi izostaviti... jer nazočnost novinara kod izgređa može dati podstrek za samoisticanje putem nasilna ponašanja“ (Kunczik, 1998: 172, citirano prema Obradović, 2010: 44).

Naravno, istraživanje je dio novinarskog posla te se ovdje nikako ne aludira na pokušaj zataškavanja, umanjivanja ili skrivanja bitnih informacija već je važno biti oprezan oko toga koje informacije su uistinu važne, bez kojih se ipak može te kako odlučiti što je najispravnije i najbezbolnije u datom trenutku. „Novinarsko istraživanje treba biti provedeno s dužnim suosjećanjem i diskrecijom u slučajevima gdje postoji osobna žalost ili šok, kada su u pitanju stradali sudionici u prometu koji su na putu doživjeli smrt ili teže, pa čak i bilo kakve druge oblike povreda. (Jakovljević, 2004: 564)

„Odgovorno novinarstvo, zasnovano na profesionalnim i etičkim principima, mora stalno u fokusu svoje pažnje i svoje prakse imati ljudska prava u cjelini, da ih afirmira i da ih štiti. U tom smislu se obaveza novinara nalazi na relaciji regulacija – samoregulacija, sa tenedencijom naglaska ovog drugog.“ (Veljanovski, 2017: 7)

Etički novinarski kodeksi su univerzalni, svuda vrijede i svuda su primjenjivi i iako je prva novinarska zadaća istina i istinito izvještavanje zaštita aktera u procesu dolazi odmah nakon istine. „Ovako važni principi, kao što su borba protiv diskriminacije u bilo kom obliku, zaštita ljudi od neosnovanih optužbi, uvrede i klevete, nalaze se i u Munchenskoj deklaraciji i znače jasan stav o odgovornosti novinara u zaštiti ovih ljudskih prava. Munchenska deklaracija ima i eksplicitnu odredbu po kojoj novinar treba „poštovati privatnost drugih lica” (NUNS, 1999: 28), što je jedan od standarda međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima. Postoje i drugi pravni instituti u vezi sa ljudskim pravima, koji su u mnogim nacionalnim medijskim sistemima istovremeno dio i regulacije i samoregulacije, dakle i zakona i novinarskih kodeksa, kao što su: pretpostavka nevinosti, dužnost novinarske pažnje, suprotstavljanje govoru mržnje, prava nacionanih manjina na izražavanje i informiranje na materinjem jeziku.“ (Veljanovski, 2017: 11)

„Ljudsko pravo jest pravo na privatnost, dostojanstvo, nepovredivost osobe, što se u kriznim situacijama, ali i u izvanrednim situacijama, raznim incidentima i slično, nerijetko relativizira, ne poštuje ili djelomično poštuje. Svaki konzument informacija lako će uočiti je li se novinar prema osobama u određenoj kriznoj situaciji ponašao etično, odnosno lako će uočiti je li sačuvan identitet žrtve, vidi li se lice žrtve na snimci ili fotografiji, je li sačuvano dostojanstvo unesrećene osobe i slično.“ (Barović, 2011: 119) Cilj izvještavanja mora biti važnost istine i informiranja javnosti o bitnim događajima, a ne kazna okrivljenome s društvenog aspekta na način da se mediji iskoriste kao „stup srama“ (Jakovljević, 2004: 566).

Kao jedno do rješenja izvještavanja o krizama i tragičnim događajima, uz već spomenutu istinu, uvijek se spominje objektivnost, koja je, čini se, ipak više ideal nego realitet, barem potpuna objektivnost. Najviši mogući stupanj objektivnosti svaki se novinar mora truditi održati. „Objektivno novinarstvo trebalo bi po svom tonu biti hladnokrvno prije nego emotivno. Objektivnom je novinarstvu teško pošteno predstaviti sve važnije strane u političkoj raspravi. U skladu s pravilima objektivnosti novinarski se posao sastoji od izvještavanja o onome što zovemo vijest, bez komentiranja, izvrtanja ili oblikovanja formulacija na bilo koji način.“ (Karpentir i Trioen, 2008: 7, prema Schudson, 2001: 150, citirano prema Barović, 2011: 120) Teoriji objektivnosti suprotstavljene su druge dvije teorije kojima se novinar može poslužiti prilikom izvještavanja o krizama i tragedijama, posebice ako se radi o smrtnim posljedicama djece, maloljetnika ili mlađih punoljetnika. Prema Baroviću, radi se o empatičkoj i faktografskoj teoriji. „Prema prvom teorijskom pristupu, novinar u kriznoj situaciji mora imati više empatije za patnju „oštećene“ ili marginalizirane grupe.“ dok se druga teorija objašnjava „prema interpretacijama činjenične teorije iz pera

Simpsona, dugogodišnjeg urednika i novinara BBC-a, zastupnik javne riječi nema zadatak suosjećati s nekim, nego treba razumjeti, što naravno ne isključuje human odnos prema unesrećenima (Simpson, 1997). Pobornici činjenične teorije ističu da ako novinar nije objektivan i nepristran, tada od drugih ljudi teško možemo očekivati nepristranost i objektivnost.“ (Barović, 2011: 122) Ovdje je, kao i u većini realnih slučajeva, vjerojatno najprikladnije rješenje negdje između, iako Barović empatičku teoriju u slučaju kriznih situacija ipak smatra neprikladnom no s obzirom na sve ranije navedeno ne bi ju trebalo zanemariti jer može poslužiti kao nit vodilja kada se treba staviti u „tuđe cipele“ i odlučiti što sve od informacija uistinu treba plasirati javnosti. „S teorijskog aspekta oba su navedena stava zanimljiva za proučavanje, ali je prije svega važno naglasiti da većina autora promatra faktografsku ili činjeničnu teoriju kao nužnost za rad u kriznim situacijama. Prema mojem mišljenju, tradicionalna objektivnost kao idealna kategorija ne može se zanemariti, ona mora biti osnovni normativni standard svakog novinarskog rada, a posebno izvještavanja u kriznim situacijama koje predstavljaju složen, nepredvidiv i odgovoran oblik medijskog djelovanja.“ (Barović, 2011: 122)

„Smatram da je empatička teorija potpuno neprihvatljiva za svaki objektivan pristup u području izvještavanja o kriznim situacijama jer ona zahtijeva uvođenje emotivnog rasuđivanja, ne iznosi jasno činjenično stanje – više se pažnje posvećuje simpatiji nego stanju na terenu, izvještava se prema unaprijed postavljenim predrasudama, a ne na osnovi stvarne slike neke krizne situacije. S druge strane faktografska teorija ima više prednosti među kojima su: iznošenje činjenica a ne željenih rezultata novinara, objektivnost u radu, jednak tretman više objekata rada, mogućnost potpunog rasuđivanja, umjerenost u procjenama, kompleksniji pristup problemu itd. Smatram da je izvještavanje u kriznim situacijama posebno medijsko područje u kojem je objektivnost postulat broj jedan. Objektivnost je nemoguće postići bez faktografije koja je jedini opravdani profesionalni pristup u radu.“ (Barović, 2011: 123)

6. Istraživanje etičnosti izvještavanja o tragičnim događajima na primjeru studije slučaja Davida Komšića

6.1. Ciljevi i hipoteze istraživanja

Empirijski dio rada za zadaću ima utvrditi kako se na hrvatskim internetskim portalima, piše o tragičnim događajima na primjeru jednog slučaja. Također se želi utvrditi koliko se pri izvještavanju o ubojstvima, posebice u ranjivim skupinama kao što su djeca i mladi, pazi na etiku novinarstva te u kojoj je mjeri u takvim člancima prisutan senzacionalizam. Empirijski dio rada za cilj također ima i ispitati u kojem se postotku, ako uopće, daju rješenja, savjeti i pomoć kako bi se učestalost takvih događaja umanjila te ima li savjeta za mlađe čitatelje, kojih se to tiče i na koje to utječe, budući da je predmet istraživanja tragični događaj u kojem je sudjelovalo dvoje mlađih punoljetnika.

Konkretni cilj istraživanja bio je istražiti etičnost izvještavanja u crnoj kronici o tragičnim događajima u kojima sudjeluju mlađi punoljetnici na primjeru studije slučaja Davida Komšića, poštuje li se pravo na privatnost i dostojanstvo prvenstveno žrtve te koliko je samo izvještavanje zaista pošteno tj. u kojoj se mjeri u javnost plasira određena pristrana slika o osuđeniku koji je u međuvremenu postao okrivljenik.

Glavna hipoteza postavljena za ovo istraživanje glasi:

H1: Fokus medijskog izvještavanja prvenstveno je usmjeren na okrivljenika, a ne na žrtvu.

Pomoćne hipoteze glase:

H2: Izvještavanje sugerira određenu sliku o okrivljeniku.

H3: Ne poštuje se pravo na privatnost i dostojanstvo žrtve.

Online novinarstvo i novi mediji neizostavan su dio današnjeg novinarstva te se u ovome trenutku može reći da su većini mladih primarni izbor informiranja. To je potvrdilo i istraživanje koje je proveo Reutersov institut za novinarstvo Digital News Report 2017, a koje je prenio HND.

Oni navode da „kada je riječ o izvorima vijesti, 91 posto ispitanika do vijesti dolazi *online*, uključujući društvene mreže, 79 posto putem televizije i 48 posto putem tiskanih medija, dok najmanje ispitanika (28 posto) vijesti nalazi na radiju. Društvene mreže izvor su vijesti za 56

postu ispitanika, od čega je 57 posto posto vijesti nalazi na *Facebooku*.¹⁶ Radi se o vrlo ozbiljnoj, teškoj i osjetljivoj temi gdje činidbe mladih ljudi utječu na njihove vršnjake koji o tim vijestima čitaju stoga je krucijalno da novinari, kao odgovorne osobe, takvu vijest prenesu odgovorno i sukladno Kodeksu časti.

6.2. Uzorak i metoda

Odabrana metoda za ovo istraživanje bila je analiza sadržaja. Za konkretno istraživanje u svrhu potvrđivanja ili opovrgavanja navedenih hipoteza, analizirani su članci s tri portala koji su među najčitanijima u Republici Hrvatskoj, a to su *24sata*, *Jutarnji list* i *Slobodna Dalmacija*. Vremenski raspon istraživanja jest od veljače 2018. do svibnja 2018. budući da je samo suđenje Davidu Komšiću za ubojstvo njegove bivše djevojke Kristine Krupljan trajalo u rasponu od ta dva mjeseca, s početkom 1. veljače 2018. te završetkom 9. travnja 2018. Za potrebe istraživanja vremenski raspon jest do svibnja kako bi objave iz cijelog mjeseca travnja mogle biti uzete u obzir, budući da je presuda Davidu Komšiću donesena 9. travnja 2018.

„Analiza sadržaja je istraživačka tehnika za stvaranje ponovljivih i valjanih zaključaka iz tekstova (ili drugih značajnih sadržaja) u kontekst njihove uporabe.“ (Krippendorff, 2004: 18) Riječ je o jednoj od najstarijih metoda istraživanja. „Iako se izraz *analiza sadržaja* u Engleskoj pojavio tek 1941., sistematske analize tekstova mogu se pratiti skroz do inkvizicijskih potjera od strane crkve u 17. stoljeću. Religije su oduvijek bile očarane pisanom riječju stoga ne čudi da su prve poznate disertacije o novinama obranjene 1690., 1695. i 1699., a branile su ih osobe koje su se školovale za teologe.“ (Kripendorff, 2004: 3)

Za sam razvoj analize sadržaja kao tehnike istraživanja, Neuendorf navodi Lasswella. „Uz sve Laswellove doprinose, ističe se njegov utjecaj na razvoj analize sadržaja kao kvantitativne tehnike... Svoju disertaciju iz 1927. godine nazvao je „analizom sadržaja“ Propagandnih tehnika Prvog svjetskog rata, ali ona je bila zapravo vrlo kvalitativna i kritična. Kako god, to je bilo empirijsko istraživanje i prvi pokušaj klasifikacije propagande... Lasswell je unaprijedio svoju analizu sadržaja te je izvršio mnoge kvantitativne studije propagande prije i tijekom Drugog svjetskog rata.“ (Neuendorf, 2002: 35) Nakon Drugog svjetskog rata upotreba analize sadržaja proširila se na brojne znanstvene discipline, a istraživači su počeli upotrebljavati razne statističke alate koje su „posudili“ od nekih drugih znanstvenih disciplina

¹⁶ Istraživanje Digital News Report o primarnim izvorima informiranja hrvatskih građana (2017). Dostupno na: Hnd.hr (2019) Hrvatsko novinarsko društvo <https://www.hnd.hr/istrazivanje-digital-news-report-91-posto-hrvatskih-gradana-vijesti-trazi-na-internetu> (10.6.2019.)

posebice od istraživanja koja se temelje na ispitivanju, ali i od eksperimentalne psihologije. (Krippendorff, 2004: 7,11) Danas je analiza sadržaja jedna je od najčešće upotrebljivanih metoda, a koristi se u gotovo svim znanstvenim područjima kao relevantan alat istraživanja. „Iako ova tehnika primarno svoje korijene ima u novinarstvu, kroz prošlo stoljeće svjedočili smo migraciji analize sadržaja u brojna polja te pri pojašnjenju brojnih metodoloških pitanja. Nakon kratke stagnacije 1970-ih, analiza sadržaja danas eksponencijalno raste, velikim dijelom zahvaljujući upotrebi računala za razno tekstualno procesuiranje. Od kolovoza 2003. internetsko pretraživanje pojma „analiza sadržaja“ putem *Google* tražilice pronađeno je 4,230,000 dokumenata.“ (Krippendorff, 2004: 17)

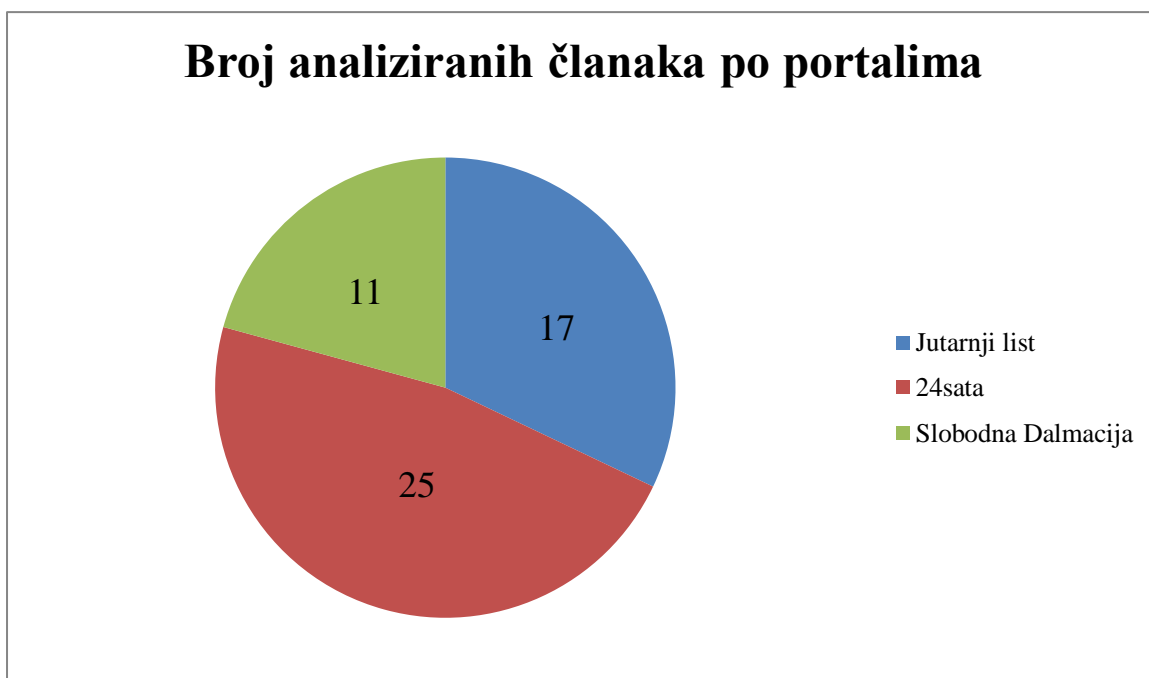
Za izradu empirijskog dijela ovoga rada koristila se kvalitativna i kvantitativna analiza sadržaja. Ove dvije metode „razlikuju se u filozofskom pristupu koji se nalazi u njihovoj osnovi, kao i u metodama, modelima i korištenim procedurama koje se u sklopu ovih pristupa primjenjuju. Iako je proces istraživanja u osnovi isti bez obzira na tip korištene metodologije, ova se dva pristupa razlikuju s obzirom na način prikupljanja podataka, postupke obrade i analize podataka i stil opisa dobivenih rezultata.“ (Tkalac Verčić et al., 2010: 16)

Prema Tkalac Verčić et al. (2010) u osnovi kvantitativnog istraživanja jest oslanjanje na postavljene hipoteze te njihovoj provjeri, a osnovni cilj je poopćavanje rezultata. „Dakle, jasno je da istraživanja u sklopu kvantitativnog pristupa uglavnom uključuju brojeve i oblikovana su kako bi osigurala objektivnost, pouzdanost i mogućnost poopćavanja. Jedna od važnijih karakteristika kvantitativnih istraživanja je da je proces prikupljanja podataka odvojen od analize tih istih podataka.“ (Tkalac Verčić et al., 2010: 16,17) Kvalitativna istraživanja nisu strogo odijeljena od kvantitativnih no ona su „po svojoj logici i prirodi otvorena i svrha im je dublji uvid i razumijevanje istraživnog problema. Zaključci kvalitativnih istraživanja izvode se na osnovi analize kategorija, koja se temelji na logici istraživača.“ (Tkalac Verčić et al., 2010: 18)

7. Rezultati istraživanja

U istraživanje su uključena sveukupno 53 članka objavljena u razdoblju od 1. veljače 2018. do 1. svibnja 2018. godine. U istraživanje su uzeta tri portala i to *jutarnji.hr*, *24sata.hr* i *slobodnadalmacija.hr*. Od toga je analizirano 17 članaka Jutarnjeg lista, 11 Slobodne Dalmacije i 25 članaka 24sata. Članci su se birali preko *Google* tražilice upisivanjem ključnih riječi „David Komšić“ i „Kristina Krupljan“, nazivom svakog zasebnog portala i određivanjem zadanog vremenskog roka od dva mjeseca koliko je trajalo suđenje Davidu Komšiću.

Grafikon 1. Broj objavljenih članaka o Davidu Komšiću u HR na analiziranim portalima

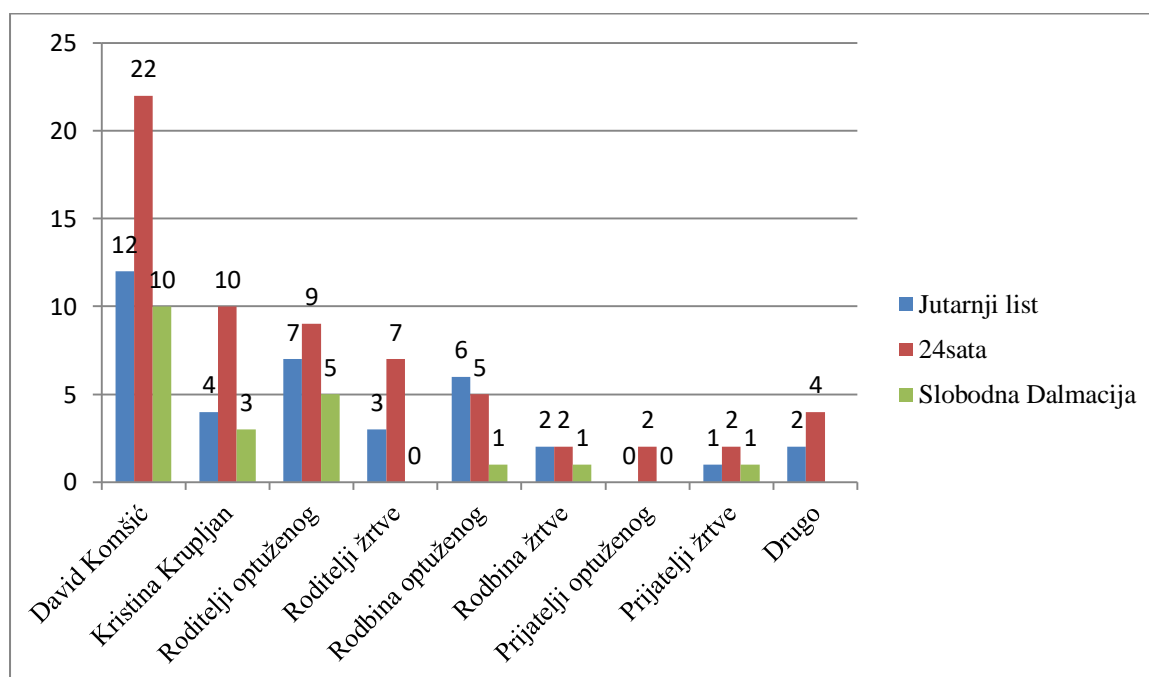

Izvor: Izradila autorica; jutarnji.hr, 24sata.hr, slobodnadalmacija.hr (1.2.2018.-1.5.2018.)

Matrica po kojoj se istraživanje radilo sadržavala je 15 pitanja u kojima se analiziralo o kome se u članku piše, o kome se primarno piše, kako se u članku prikazuje žrtva, a kako počinitelj, ima li posebnih adresiranja i opisivanja žrtve te optuženika kroz članak, iznose li se privatni detalji optuženika, žrtve ili njih oboje te ima li članak grafičku opremu i ako da, što ona sadrži. Pitanja su formirana tako da se omogući odgovaranje na zadane hipoteze.

Prvo se analiziralo koliko se o kojim akterima piše u članku kako bismo dobili uvid o tome tko je zastupljeniji, počinitelj ili žrtva, te čiji se prijatelji i obitelj češće pojavljuju u medijima tj. tko dobiva više medijskog prostora i pažnje.

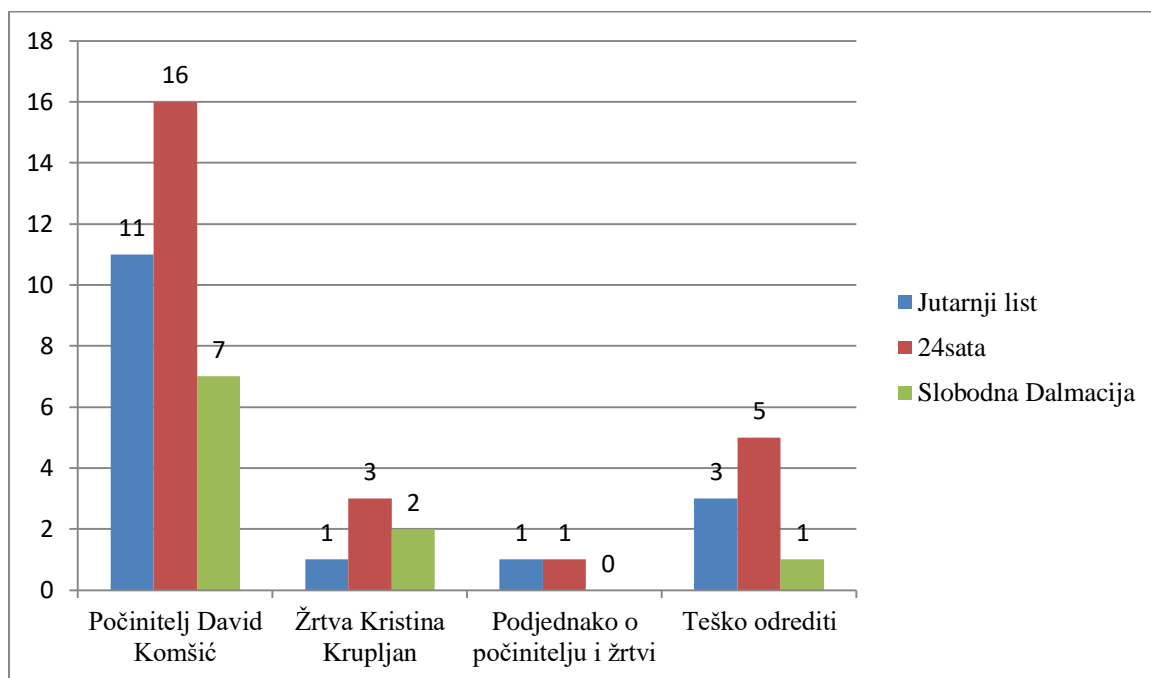
Grafikon 2. Zastupljenost aktera u članku po portalima

Izvor: izradila autorica

Iz prikazanog grafa vidljivo je kako je počinitelj David Komšić najzastupljeniji i kako se o njemu najviše piše te ga se uključuje u gotovo svaki članak. Tako se on spominje u čak 22 članka od 25 objavljenih u *24sata*, u 12 članaka od 17 objavljenih u *Jutarnjem listu* te u 10 članaka od 11 objavljenih na portalu *Slobodne Dalmacije*. Također je vidljivo kako su njegovi roditelji i rodbina više zastupljeni nego što su to roditelji i rodbina žrtve. S druge strane, žrtva Kristina Krupljan pojavljuje se značajno manje nego optuženi David Komšić. U člancima *Jutarnjeg lista* žrtva se pojavljuje u njih četiri od 17, u 10 članaka od 25 objavljenih u *24sata* te u svega tri članka od 11 objavljenih na portalu *Slobodne Dalmacije*. Pod kategoriju drugo svrstani su odvjetnici, tužitelji i socijalna radnica koja je brinula o obitelji Komšić i Davidu Komšiću do trenutka tragedije te je u člancima prenesno njeno svjedočenje. (Grafikon 2)

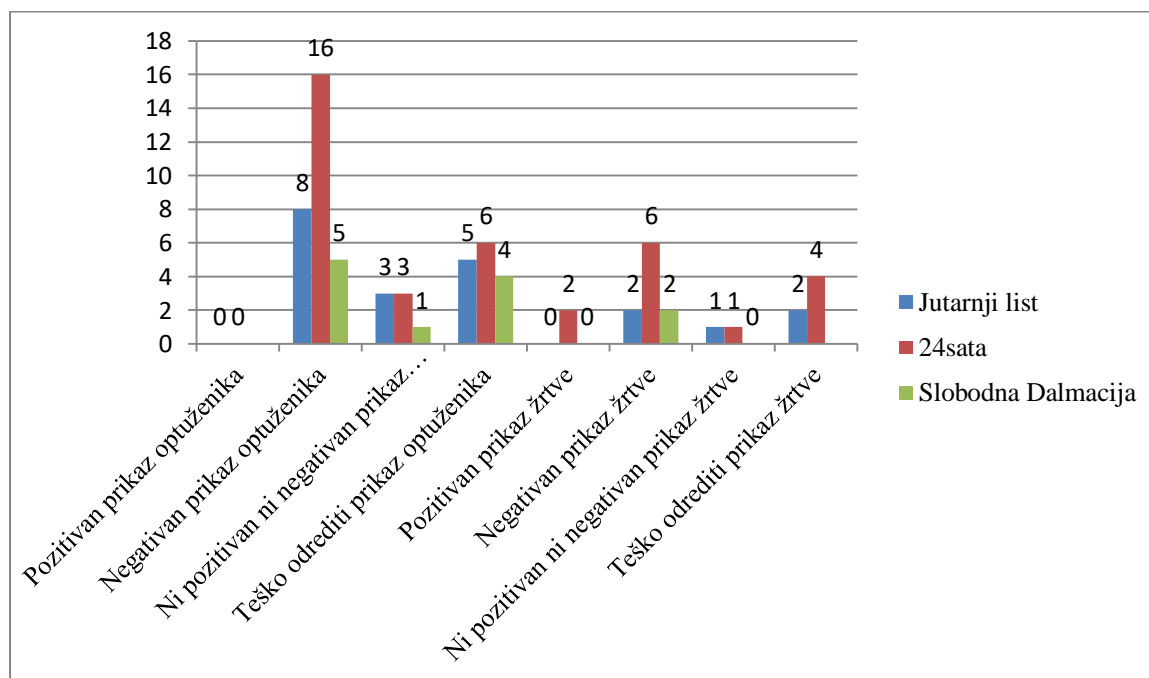
Grafikon 3. Uzorak zastupljenosti primarnih aktera u člancima portala

Izvor: izradila autorica

Iz prikazanog grafikona jasno je vidljivo da je u više od polovice analiziranih članaka glavni akter počinitelj David Komšić. O njemu se primarno piše u čak 78 posto, tj. 11 od ukupno 17 analiziranih članaka *Jutarnjeg lista*. Primarni je akter i u člancima druga dva portala. Žrtva Kristina Krupljan kao glavni akter članka na portalu *Jutarnjeg lista* pojavljuje se tek u jednom članku, u tri članka *24sata* i u dva članka *Slobodne Dalmacije*. Tko je glavni akter članka najvećim brojem bilo je teško odrediti u pet članaka na portalu *24sata*, u tri članka *Jutarnjeg lista* te u svega jednom članku *Slobodne Dalmacije* dok se vrlo rijetko pisalo podjednako o počinitelju i žrtvi. (Grafikon 3)

Grafikon 4. Pozitivno ili negativno intonirani članci prema počinitelju i žrtvi po portalima

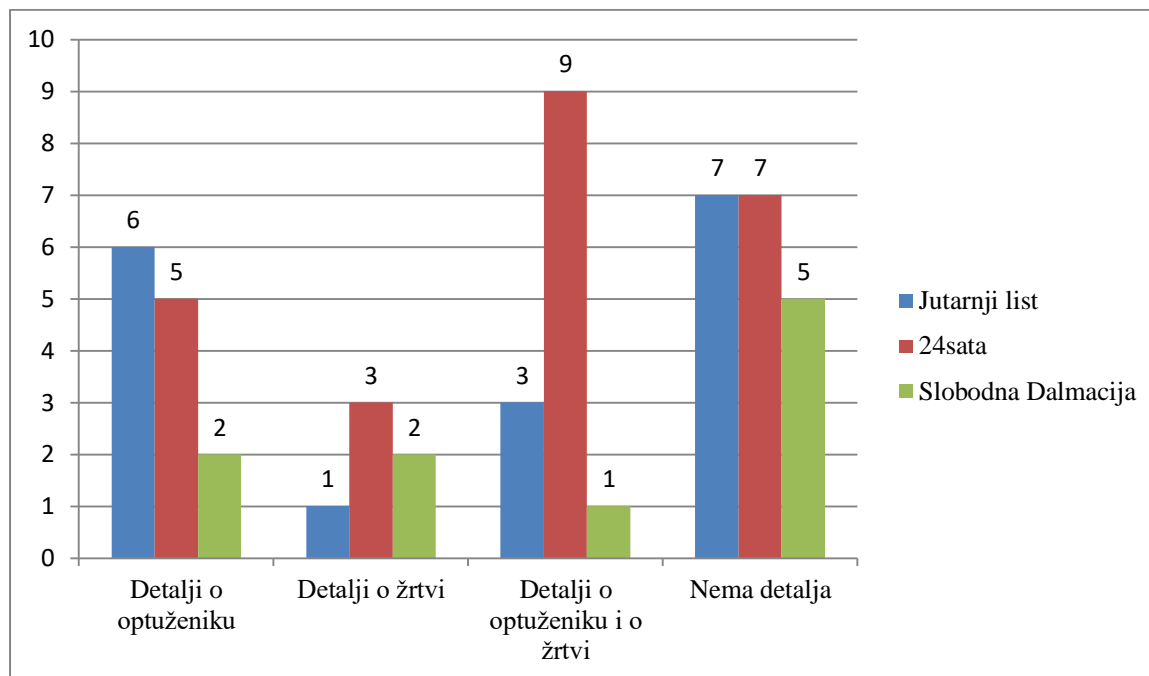

Izvor: izradila autorica

Grafički prikaz pokazuje ton članaka objavljenih u razdoblju od početka do kraja suđenja Davidu Komšiću. Zanimljivo je da ni jedan od analiziranih portala nije imao pozitivno intoniran članak prema počinitelju već su članci bili uglavnom negativno intonirani i to njih osam objavljenih u *Jutarnjem listu*, njih 16 objavljenih u *24sata* te njih pet objavljenih u *Slobodnoj Dalmaciji*. Ni pozitivno ni negativno tj. najbliže objektivnom i poželjnom načinu izvještavanja o tragičnim događajima u analiziranih 53 članka njih tri su objavljena u *Jutarnjem listu*, tri u *24sata* te svega jedan članak u *Slobodnoj Dalmaciji*. Za pet članaka portala *Jutarnjeg lista*, šest članaka portala *24sata* i četiri članka portala *Slobodne Dalmacije* bilo je teško odrediti intonaciju kao pozitivnu ili negativnu za počinitelja. S druge strane, žrtva je pozitivno intonirana u svega dva članka portala *24sata*, a negativno u čak šest članaka istog portala. Negativno su prema žrtvi intonirana i dva članka portala *Jutarnjeg lista* te dva članka portala *Slobodne Dalmacije*. Kod žrtve je od četiri članka u kojima se ona spominje na portalu *Jutarnjeg lista* svega jedan članak intoniran ni pozitivno ni negativno. Od deset članaka u kojima se ona spominje na portalu *24sata* ponovo je svega jedan članak objektivno intoniran tj. bez pozitivne ili negativne intonacije prema žrtvi. Od tri članka u kojima se Kristina Krupljan spominje na portalu *Slobodne Dalmacije* ni jedan nije intoniran ni pozitivno ni negativno, znači svaki ima određenu intonaciju. Za dva članka *Jutarnjeg lista* i četiri članka *24sata* intonaciju je bilo teško odrediti. U člancima *Slobodne Dalmacije* takvih članaka nije

bilo. Kod analiziranja članaka u kojima se spominje žrtva negativnoj intonaciji članka doprinijela je velika količina prenesenih negativnih izjava o njoj te zbog biranja objave većinom takvih izjava.

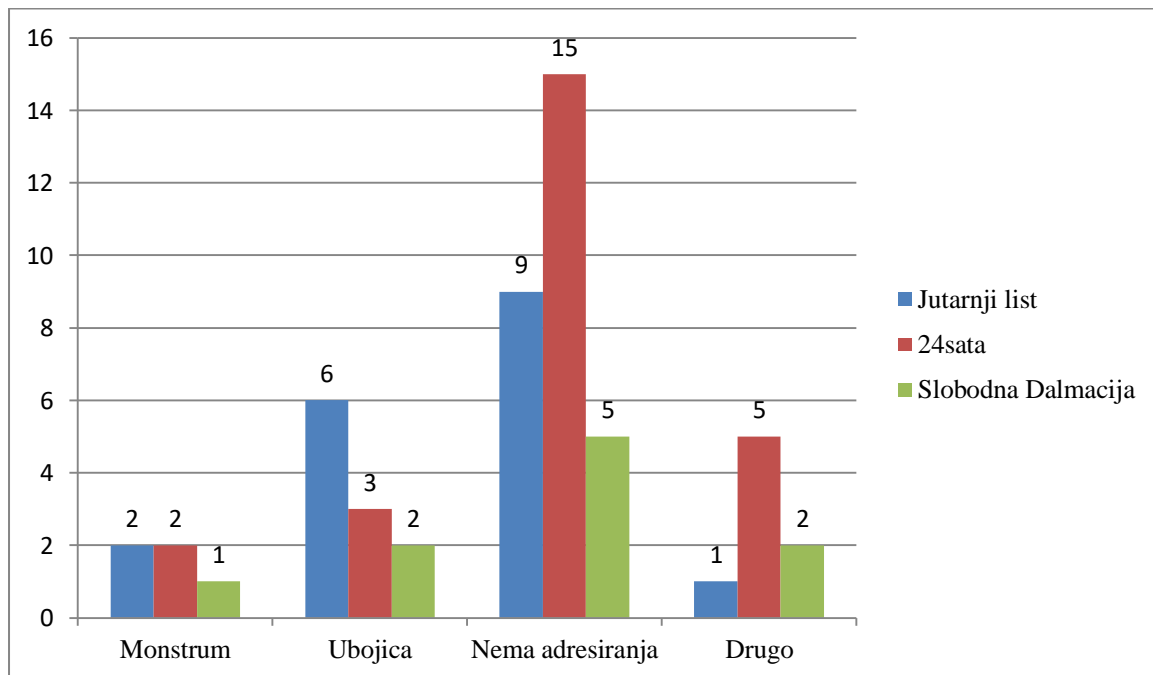
Grafikon 5. Prikaz iznošenja detalja iz privatnog života počinitelja i žrtve po portalima

Izvor: izradila autorica

Prema analiziranim člancima najviše detalja iznosilo se u istom članku i o žrtvi i o počinitelju i to najvećim dijelom na portalu *24sata* gdje je takvih članaka bilo devet, na portalu *Jutarnjeg lista* bilo ih je tri, a na portalu *Slobodne Dalmacije* jedan. Također, više su se iznosili detalji iz privatnog života optuženika nego žrtve i to šest takvih članaka *Jutarnjeg lista*, pet *24sata* i dva *Slobodne Dalmacije*. Detalji iz privatnog života žrtve iznosili su se u tri članka od njih deset u kojima se žrtva spominje na portalu *24sata*, od četiri članka *Jutarnjeg lista* detalji o žrtvi iznosili su se u jednom članku te od tri članka u *Slobodnoj Dalmaciji*, njih dva iznijela su privatne detalje. Bez detalja bilo je sedam članaka *24sata*, sedam članaka *Jutarnjeg lista* te pet članaka *Slobodne Dalmacije*.

Grafikon 6. Adresiranje počinitelja u člancima analiziranih portala

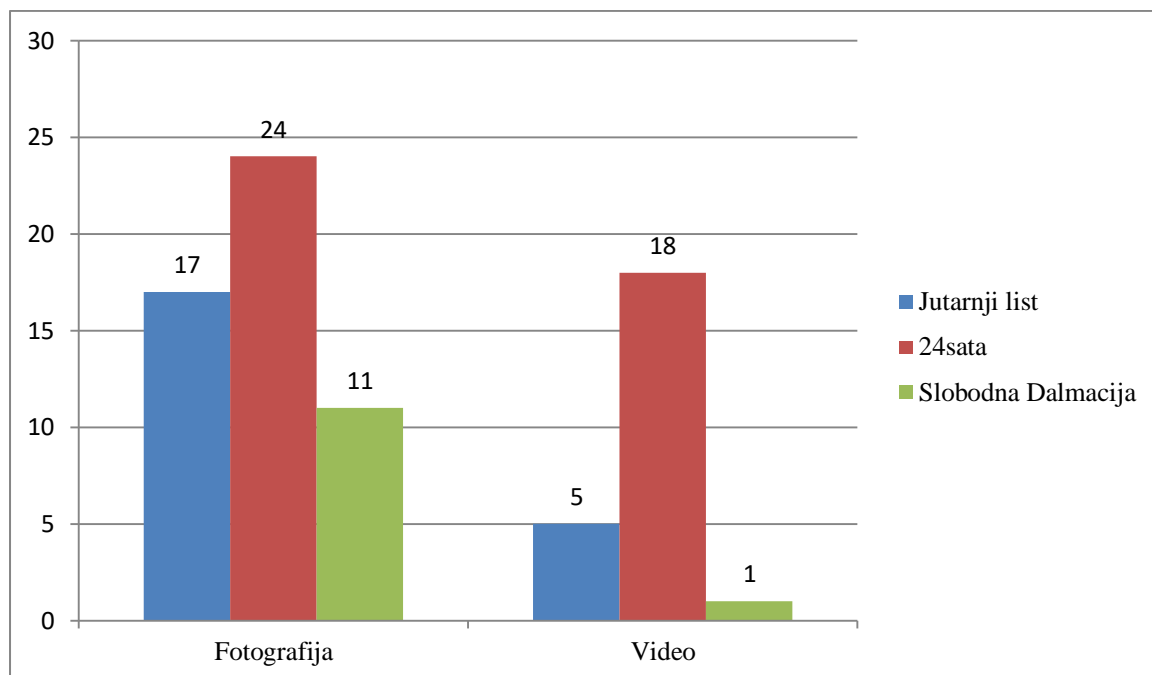

Izvor: izradila autorica

Na portalima velikim dijelom nema posebnog adresiranja počinitelja kaznenog djela. U dva od 25 analiziranih članaka počinitelj se naziva „monstrumom“ i na portalu *24sata* i na portalu *Jutarnjeg lista*, a u jednom članku *24sata* ne postoji takvo adresiranje počinitelja u samom tekstu već se nalazi u adresi linka. U tri članka *24sata* i čak šest članaka *Jutarnjeg lista* David Komšić naziva se ubojicom. Pod kategoriju „drugo“ počinitelja se naziva sociopatom, narcisom i narcisoidnim čudovištem, emocionalno i socijalno nezrelim, ovisnim i agresivnim. (Grafikon 6)

Izravnog adresiranja žrtve u člancima nema, međutim prenose se SMS poruke koje je počinitelj uputio žrtvi gdje ju se naziva „droljom“ i „kurvom“ što svakako ima utjecaj na čitatelja no nije moglo biti uključeno u ovu kategoriju jer nije adresiranje od strane autora članka već prenošenje izjava svjedoka na suđenju.

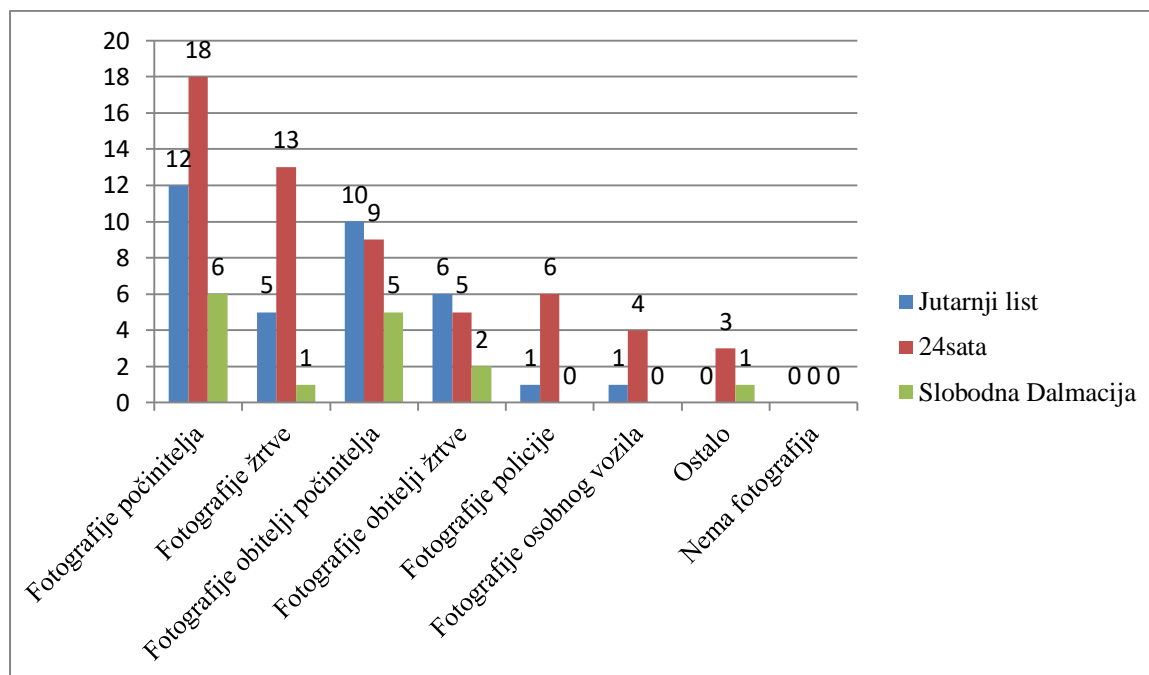
Grafikon 7. Prikaz grafičke opreme u članku po portalima

Izvor: izradila autorica

Zanimljiva je činjenica da se kroz istraživanje nije naišlo ni na jedan članak bez grafičke opreme. Portal *24sata* prednjači u grafičkoj opremljenosti članaka pa tako od sveukupno 25 članaka, njih 24 imaju fotografiju, a njih 18 uz fotografije ima i video. Ovaj jedan članak koji nema fotografiju sadrži samo video. Portal *Jutarnjeg lista* također u svakom članku ima fotografije, znači njih 17 od kojih pet imaju i video. Nadalje, portal *Slobodne Dalmacije* isto tako u svakom od članaka ima fotografiju, što znači njih 11, dok video imaju u svega jednome članku.

Grafikon 8. Prikaz zastupljenosti pojedinih aktera u članku na fotografijama portala

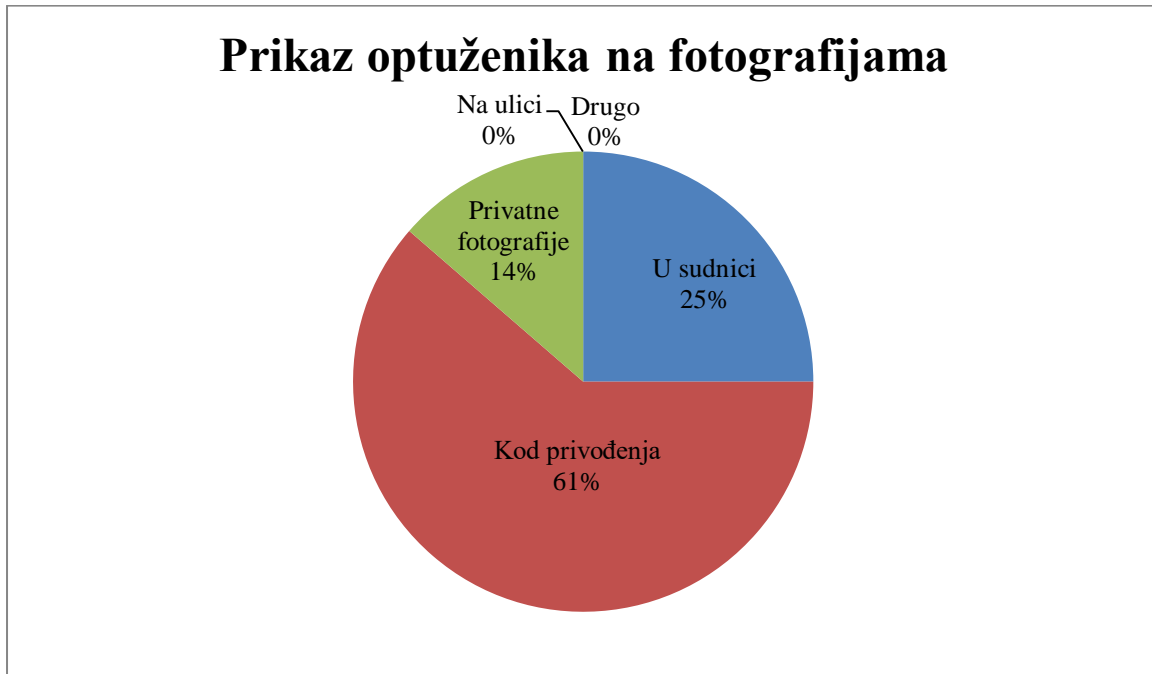

Izvor: izradila autorica

Budući da svi članci sadrže fotografije, a većina sadrži i video, iz prikazanog grafikona jasno je vidljivo kako na fotografijama dominira počinitelj i to na 18 fotografija od 24 na portalu *24sata*, na 12 fotografija od 17 na portalu *Jutarnjeg lista* te na šest od 11 fotografija portala *Slobodne Dalmacije*. Također je vidljivo kako je obitelj počinitelja više zastupljena nego što je to obitelj žrtve. Tako se obitelj počinitelja pojavljuje na devet fotografija u *24sata*, na deset fotografija *Jutarnjeg lista* i pet fotografija *Slobodne Dalmacije*. S druge strane, žrtva se pojavljuje u pet od sveukupno 17 članaka koji sadrže fotografije na portalu *Jutarnjeg lista*, na 13 od 24 članaka s fotografijama na portalu *24sata* te na svega jednoj fotografiji na portalu *Slobodne Dalmacije*. Njena obitelj pojavljuje se na fotografijama u šest članaka *Jutarnjeg lista*, pet članaka *24sata* i dva članka *Slobodne Dalmacije*. Fotografije policije kod obavljanja očevida sadrži jedan članak *Jutarnjeg lista*, šest članaka *24sata* te ni jedan članak *Slobodne Dalmacije*. Fotografije osobnoga vozila u kojem je žrtva ubijena sadrži jedan članak *Jutarnjeg lista*, četiri članka *24sata* i ni jedan članak *Slobodne Dalmacije*. Članaka bez fotografija nema, a pod ostalo su svrstani članci u kojima se pojavljuje Vico Palić, mladić koji je izazivao žrtvine roditelje i rodbinu ispred sudnice, za kojeg se nagađa, ali nije potvrđeno, da je prijatelj počinitelja. Također, pod ostalo su se ubrajali i članci u kojima su fotografije sprovoda

Kristine krupljan. Takvih članaka ima tri u *24sata* i tri u *Jutarnjem listu* te jedan u *Slobodnoj Dalmaciji*.

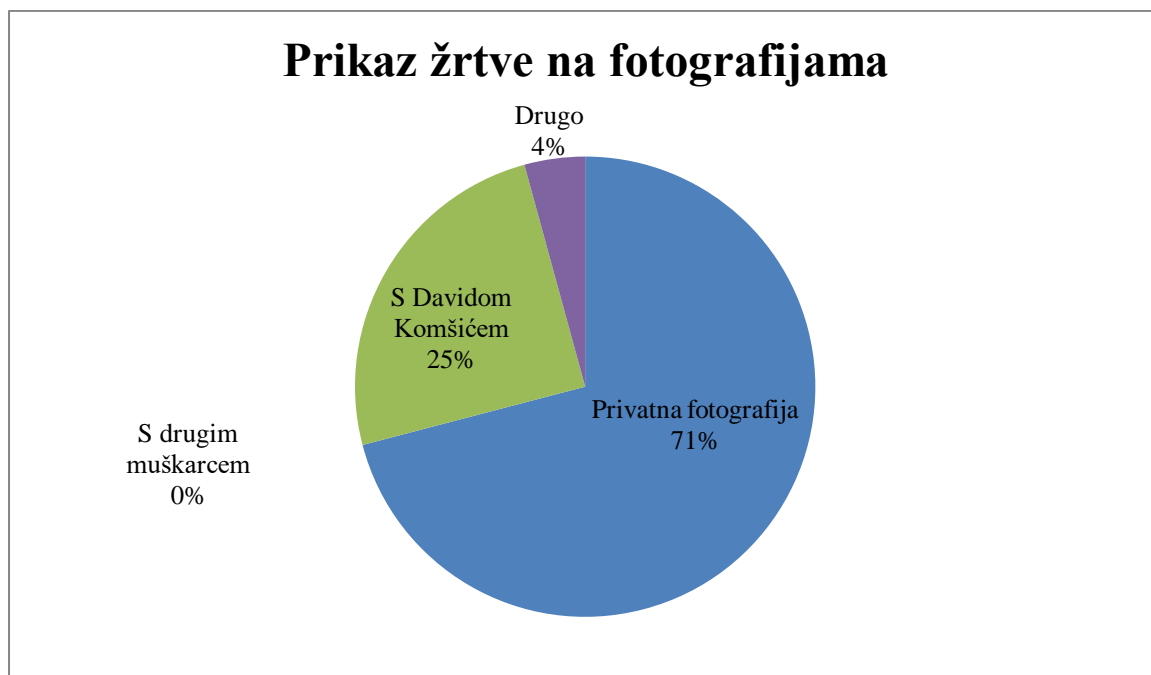
Grafikon 9. Prikaz optuženika na fotografijama svih portala

Izvor: izradila autorica

Optuženik se na fotografijama najviše prikazuje kod privođenja tj. na izlasku iz policijske postaje nakon ispitivanja i kod privođenja za prošlo kazneno djelo u kojem je u prometnoj nesreći ubijena muška osoba i to na čak 61 posto ukupnih fotografija. Po portalima se kod privođenja počinitelj prikazuje najviše na portalu *24sata* i to na fotografijama u 14 članaka, na fotografijama *Jutarnjeg lista* pojavljuje se u devet članaka, a na fotografijama portala *Slobodne Dalmacije* pojavljuje se u četiri članka. Drugi po redu najčešći prikaz počinitelja na fotografijama jest u sudnici prilikom izricanja presude i to na ukupno 25 posto svih članaka sa sva tri portala. U sudnici je počinitelj prikazan na šest fotografija u člancima *24sata*, na fotografijama tri članka *Jutarnjeg lista* te na fotografijama dva članka *Slobodne Dalmacije*. Kategorija na ulici i drugo nema ni jednu fotografiju, a privatnih fotografija počinitelja je vrlo malo, svega u 14 posto ukupnog broja članaka, za razliku od privatnih fotografija žrtve što možemo vidjeti u idućem grafičkom prikazu.

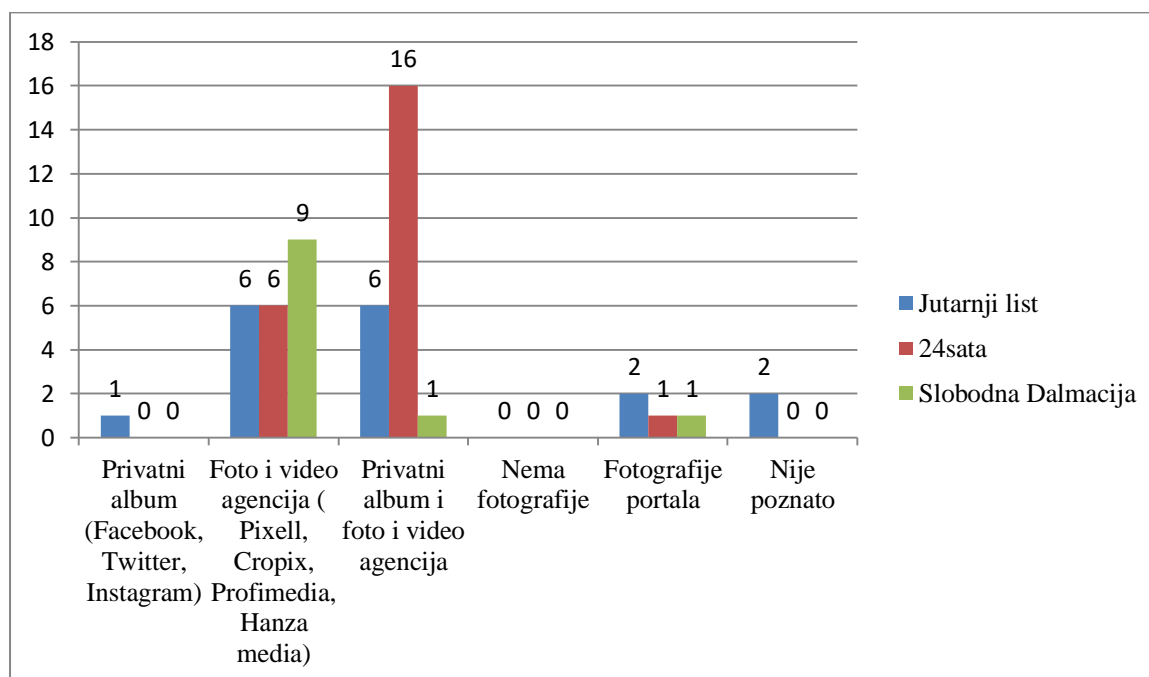
Grafikon 10. Prikaz žrtve na fotografijama svih portala

Izvor: izradila autorica

Za razliku od fotografija na kojima je počinitelj, žrtva se gotovo uvijek na fotografijama prikazuje kroz privatne fotografije i to na čak 71 posto fotografija (20 članaka) od sveukupnih 52 članka koji sadrže fotografije na sva tri portala. Privatne fotografije tako se pojavljuju u 14 članaka portala *24sata*, pet članaka portala *Jutarnjeg lista* i jednom članku portala *Slobodne Dalmacije*. Nema prikaza žrtve s drugim muškarcem na fotografijama, bez obzira što se njegov identitet spominje kroz članke. Privatne fotografije žrtve s počiniteljem pojavljuju se u 25 posto članaka, tj. u sedam od sveukupnih 52 članka sa sva tri portala i svih sedam fotografija je s portala *24sata*. Pod kategoriju drugo uvršten je jedan članak koji sadrži brojne slike sa sprovođa Kristine Krupljan, a one su ponovno objavljene samo na portalu *24sata* dok ih portal *Jutarnjeg lista* i *Slobodne Dalmacije* ne sadrži. Važno je napomenuti da neki članci sadrže više od jedne fotografije, da se u nekima pojavljuju i počinitelj i žrtva, u nekima samo jedno od njih, a u nekim se uz njih, ili samostalno, pojavljuju i roditelji i rodbina i optuženika i žrtve. Također, video snimke na portalu *24sata* sastavljene su od fotografija prikazanih kroz članke, izuzev snimljenih izjava i jedne video snimke intervjua objavljenog s majkom žrtve.

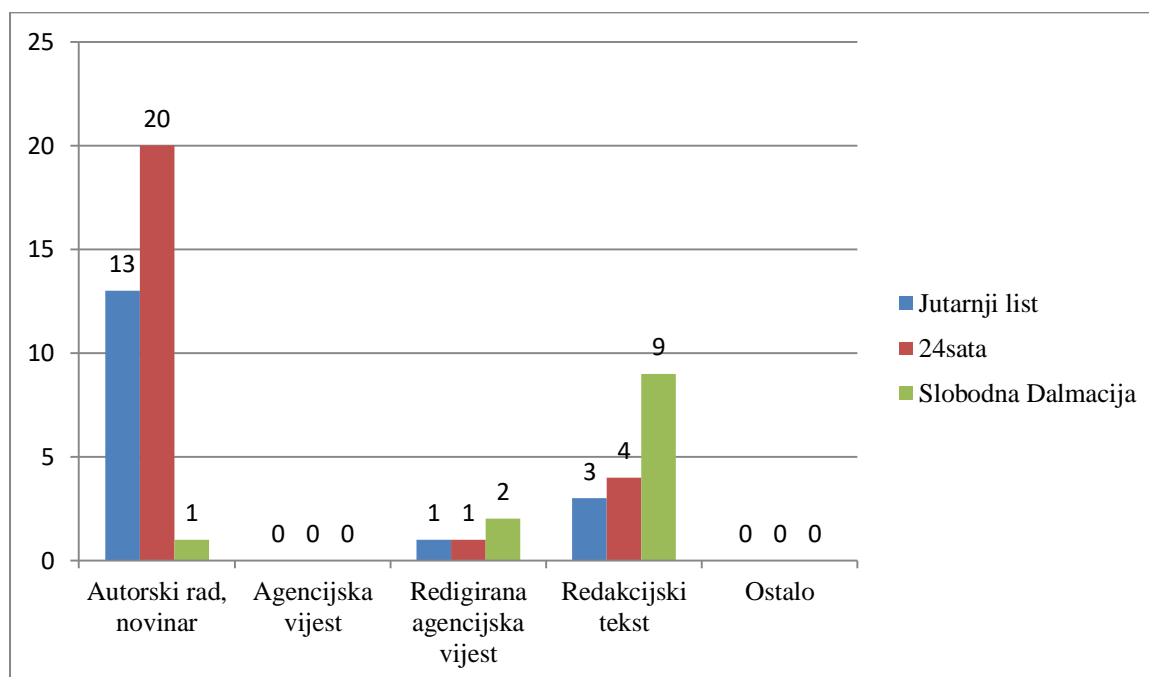
Grafikon 11. Prikaz izvora fotografija u člancima na sva tri portala

Izvor: izradila autorica

Iz grafičkog prikaza jasno je vidljivo kako kombinacija privatnog albuma, foto i video agencije dominira u sva tri portala, a posebice je vidljivo da je takav izvor fotografija najčešći na portalu *24sata* i to u 16 članaka. Foto i video agencija te privatni album je također izvor šest članaka koji sadrže fotografije na portalu *Jutarnjeg lista* te jednog članka *Slobodne Dalmacije*. Samo privatnih fotografija na portalima *Slobodne Dalmacije* i *24sata* nema, a u *Jutarnjem listu* je pronađen jedan takav članak. U šest članaka *24sata* i šest članaka *Jutarnjeg lista* izvor fotografije su samo foto i video agencije, dok su one izvor u devet članaka *Slobodne Dalmacije* s time da su sve fotografije objavljene u člancima *Slobodne Dalmacije* preuzete od *Jutarnjeg lista* i potpisane Hanza Medijom, a ne njihovim portalom. Što se tiče fotografija portala, u *Slobodnoj Dalmaciji* takav je jedan članak, u *24sata* jedan te u *Jutarnjem listu* dva članka, dok članci u kojima izvor fotografije nije poznat postoje samo u *Jutarnjem listu* te su pronađena takva dva članka.

Grafikon 12. Prikaz autora članka na sva tri analizirana portala

Izvor: izradila autorica

Od sva 53 analizirana članka, njih 33 su autorski rad i to 20 na portalu *24sata* i 13 na portalu *Jutarnjeg lista* dok je na portalu *Slobodne Dalmacije* pronađen jedan autorski članak. Agencijskih vijesti i ostalog nije bilo u istraživanja dva mjeseca, dok su se redigirane agencijske vijesti pojavile u četiri članka i to u jednom članku *24sata*, jednom članku *Jutarnjeg lista* i dva članka *Slobodne Dalmacije*. Redakcijskih tekstova pronađeno je ukupno 15 od 53 i to četiri na portalu *24sata*, tri na portalu *Jutarnjeg lista* i osam na portalu *Slobodne Dalmacije*.

Svih 20 članaka koji su autorski rad potpisani su punim imenom i prezimenom autora članka. Nema ni jednog članka potpisanog inicijalom imena i prezimenom autora. Autor potpisan inicijalima pronađen je samo jedan i to na portalu *Slobodne Dalmacije* što je jedini autorski članak na tom portalu. Redakcijski potpis nalazio se uz redakcijske članke i to uz četiri članka *24sata*, tri članka *Jutarnjeg lista* i osam članaka *Slobodne Dalmacije*. HINA je potpisana u svega četiri članka i to u jednom članku *24sata*, jednom članku *Jutarnjeg lista* te u dva članka *Slobodne Dalmacije*. Članci bez potpisa nisu pronađeni ni na jednom portalu.

8. Rasprava

Sve veći broj mladih počinitelja kaznenih djela i sve češće medijsko izvještavanje u detalje o tim istim djelima bilo je poriv za istraživanjem načina na koji se takvi događaji prezentiraju u javnosti. Uzet je recentan primjer mladića Davida Komšića budući da je kazneno djelo ubojstva koje je počinio vrlo glasno odjeknulo u hrvatskim medijima, a činilo se kako se nisu u potpunosti uvažili etički kodeksi i primjeren te objektivan način izvještavanja, posebice u ovoj situaciji gdje je počinitelj kaznenog djela mlađi punoljetnik. Analizirali su se internetski portali budući da su oni sve više primarni kanali informiranja, posebice za mlade ljude zbog kojih je način izvještavanja o ovakvim događajima, posebice kada u njima sudjeluju njihovi vršnjaci, vrlo važan.

U istraživanju se ispitalo tko se sve pojavljuje u člancima kako bi se ispitalo je li više zastupljena strana počinitelja ili žrtve, što posljedično može stvoriti određenu, ne nužno objektivnu sliku u javnosti. Tako se, što je vidljivo iz prethodno navedenih rezultata, može vidjeti kako se više pažnje posvećuje počinitelju kaznenog djela te se on pojavljuje u gotovo svakom članku. Pojavljuje se u 12 od 17 analiziranih članaka *Jutarnjeg lista*, u njih 22 od 25 analiziranih članaka *24sata* te u čak 10 od 11 analiziranih članaka *Slobodne Dalmacije*. Također, vidljivo je kako je obitelj počinitelja više zastupljena u člancima nego obitelj žrtve zbog čega oni imaju više medijskog prostora za izreći „svoju istinu“.

Roditelji počinitelja tako se pojavljuju u sedam od 17 članaka *Jutarnjeg lista*, devet od 25 članaka *24sata* te pet od 11 analiziranih članak *Slobodne Dalmacije*. Za usporedbu, žrtva se spominje u deset članaka od 25 analiziranih s portala *24sata*, u samo četiri od 17 članaka *Jutarnjeg lista* te u tri članka od 11 portala *Slobodne Dalmacije*. Njeni roditelji također su puno manje zastupljeni pa se oni pojavljuju u svega tri članka *Jutarnjeg lista*, sedam članaka *24sata* i ni u jednom članku na portalu *Slobodne Dalmacije*. Ovakvi rezultati potvrđuju prvu istraživačku hipotezu da je fokus medijskog izvještavanja prvenstveno usmjeren na počinitelja kaznenog djela, a ne na žrtvu. Toj hipotezi u prilog ide i navedeni rezultat istraživanja o primarnim akterima u člancima. Tako se o počinitelju kaznenog djela primarno piše u čak 16 od 25 članaka *24sata*, u 11 od 17 članaka *Jutarnjeg lista* i u sedam od 11 članaka *Slobodne Dalmacije*. Žrtva je primarni akter svega tri članka portala *24sata*, jednog članka *Jutarnjeg lista* te dva članka *Slobodne Dalmacije*.

Provedeno istraživanje pokazalo je kako svaki članak sadrži fotografiju, a odabir i količina fotografija ponovo idu u prilog potvrđivanju prve istraživačke hipoteze. Tako se počinitelj pojavljuje na fotografijama u 18 članaka od 25 analiziranih s portala *24sata*, u 12 članaka od

njih 17 *Jutarnjeg lista* te na fotografijama u šest članaka od analiziranih 11 *Slobodne Dalmacije*. Žrtva se na fotografijama prikazuje gotovo upola manje i to u 13 članaka *24sata*, pet članaka *Jutarnjeg lista* i na fotografiji u svega jednom članku *Slobodne Dalmacije*. Također, vidljiv je i nesrazmjer fotografija obitelji počinitelja i obitelji žrtve, gdje je obitelj počinitelja ponovo više zastupljena. Ona se pojavljuje na fotografijama u devet analiziranih članaka *24sata*, deset članaka *Jutarnjeg lista* i na fotografijama u čak pet članaka *Slobodne Dalmacije*. Obitelj žrtve prikazana je na fotografijama u pet članaka *24sata*, šest članaka *Jutarnjeg lista* i u svega dva članka *Slobodne Dalmacije*.

Svi ovi rezultati dodatno potvrđuju prvu hipotezu, međutim oni su odlična uvertira u potvrđivanje treće istraživačke hipoteze. Naime, sve fotografije žrtve su privatne fotografije, dok se privatne fotografije počinitelja pojavljuju u svega šest članaka, tj. u 14 posto analiziranog sadržaja. Također, toliko se zadire u žrtvinu privatnost da su objavljene brojne slike s njenog sprovoda i to u jednom članku *24sata* te je na tom istom portalu objavljen intervju s njenom majkom koja također pokazuje njene privatne fotografije koje se nalaze u članku i u videu toga članka. Uloga novinara je prvenstveno na objektivan način obavijestiti javnost o događajima bitnima za javnost i to na ispravan način. Intervjuiranje ožalošćene rodbine nije zadovoljenje potrebe javnosti da zna već potreba za senzacionalizmom i profitom definiranim u teorijskom dijelu ovoga rada.

Zbog dobivenih rezultata, treća istraživačka hipoteza da se ne poštuje pravo na privatnost i dostojanstvo žrtve je potvrđena. Tome u prilog idu i rezultati o tome koliko je žrtva pozitivno ili negativno prikazana u medijima. Istraživanjem se otkrilo kako je pozitivno prikazana u svega dva članka portala *24sata*, dok je broj negativno intoniranih članaka više nego dvostruko veći, i to njih šest na portalu *24sata*, dva članka portala *Jutarnjeg lista* i dva članka portala *Slobodne Dalmacije* čime se pravilo objektivnog izvještavanja prema Kodeksu časti hrvatskih novinara nije ispoštovalo. Ni pozitivno ni negativno intonirani članci su u manjini te je pronađen jedan takav članak na portalu *24sata* i jedan među člancima portala *Jutarnjeg lista* dok ih *Slobodna Dalmacija* uopće nema. Treću hipotezu potvrdilo je i ispitivanje iznošenja privatnih detalja iz života žrtve u javnost. U tri članka portala *24sata* iznose se samo privatni detalji iz života žrtve, isto tako se oni iznose u jednom članku *Jutarnjeg lista* i dva članka *Slobodne Dalmacije*. Detalji iz privatnog života i žrtve i počinitelja iznose se u najvećoj mjeri, i to u devet članaka portala *24sata*, tri članka portala *Jutarnjeg lista* i jednom članku portala *Slobodne Dalmacije*. Privatni detalji koji se iznose nemaju nikakvu važnost za javnost već mogu utjecati samo na ishod suđenja čiji rezultat i jest krajnji cilj te bi ta

informacija bila dovoljna da zadovolji informiranost javnosti. Nadalje, iako u istraživanju nisu pronađeni članci s direktnim adresiranjem žrtve određenim riječima, ton članka se zbog količine izjava i zbog odabranih izjava prosuđuje kao negativan za žrtvu. Sama činjenica da je obitelj počinitelja više zastupljena u člancima nego što je to obitelj žrtve ide u prilog potvrđivanju treće hipoteze jer su njihove izjave negativno intonirane prema žrtvi te se izvlače negativni privatni detalji iz njenog života. Također, kroz izjave se vrlo često pojavljuju prepričavanja SMS poruka koje je počinitelj slao žrtvi i u kojima se koristio pogrđnim nazivima što također može utjecati na percepciju same žrtve u medijima. Između redaka se zbog količine izjava može pročitati kako članak sugerira da je žrtva bila bludna i lažljiva jer ju kao takvu opisuju akteri članka koji su primarno roditelji počinitelja.

Druga istraživačka hipoteza pretpostavila je da izvještavanje sugerira određenu sliku o počinitelju također je potvrđena, a tome u prilog idu navedeni rezultati članka u kojima se iznose detalji iz privatnog života počinitelja. Privatni detalji pojavljuju se u pet članaka portala *24sata*, u šest članaka portala *Jutarnji list* i u dva članka portala *Slobodna Dalmacija*. Kroz te članke iznose se privatni detalji koje je na suđenju rekla socijalna radnica Davida Komšića gdje se iznose svi njegovi problemi i problemi njegove obitelji te procjena sudskog vještaka o mentalnom stanju počinitelja te njegovoj naravi. Od svih analiziranih članaka, njih 53 sa sva tri analizirana portala, počinitelj se ni u jednom članku ne prikazuje pozitivno što svakako sugerira određenu sliku počinitelja u javnosti što dodatno potvrđuje pretpostavljenu istraživačku hipotezu. Prema Kodeksu časti hrvatskih novinara „u priložima o sudskim postupcima treba poštovati ustavno načelo pretpostavke nedužnosti optuženika te dostojanstvo, integritet i osjećaje svih stranaka u sporu“ (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009) što se u istraživanom slučaju u ni jednom segmentu nije poštovalo, a počinitelj je osuđen i proglašen krivim već u samom početku bez obzira na tijek suđenja.

On se u čak 16 članaka od analiziranih 25 portala *24sata* prikazuje negativno. Negativno ga se prikazuje i u osam od analiziranih 17 članaka *Jutarnjeg lista* te u pet od 11 analiziranih članaka *Slobodne Dalmacije* što je više od polovice svih članaka. Ono što je posebno zabrinjavajuće jest adresiranje počinitelja i osuda medija i javnosti prije pravne osude i to adresiranjem počinitelja riječima poput „monstrum“ i „ubojica“. Riječ monstrum se za počinitelja pojavljuje u dva članka *24sata*, dva članka *Jutarnjeg lista* i jednom članku *Slobodne Dalmacije*. Riječ ubojica pojavljuje se najviše, i to u tri članka portala *24sata*, u čak šest članaka *Jutarnjeg lista* te u dva članka *Slobodne Dalmacije*. Zanimljivo je da se riječ monstrum ponekad nalazi u nazivu *web* adrese članka iako se ne može pronaći u samom

članku. Također, važno je napomenuti kako portal *Jutarnjeg lista* najviše koristi izraz „ubojica“ te ga najčešće stavlja u sami naslov članka što pridonosi senzacionalističkom načinu izvještavanja o tragičnim događajima bez obzira što Kodeks nalaže kako „novinar treba štiti čovjekovu intimu od senzacionalističkog i svakog drugog neopravdanog otkrivanja u javnosti.“ Kao i kod žrtve, i kod počinitelja se zbog količine i načina biranja izjava može iščitati kako je bezobrazan i nasilan, a u čak pet članaka portala *24sata*, jednom članku *Jutarnjeg lista* i u dva članka *Slobodne Dalmacije* naziva ga se sociopatom, narcisom i/ ili čudovištem.

9. Zaključak

“Neistina koja se objavi u novinama s nakladom od stotinu tisuća primjeraka može promijeniti nečiji život. S tog aspekta gledajući etiku, novinari se mogu doimati kao gospodari života i smrti. Njihovo je oruđe i oružje – riječ.” (Skoko i Bajs prema Vilović, 2007:96)

Moć medija, posebice u današnjem svijetu u kojem je svakome sve dostupno jednim klikom miša, sve je veća i toga bismo svi trebali biti svjesni no ta činjenica je nešto na što bi svaki profesionalni novinar trebao posebno obratiti pažnju. Bilo kakvi tragični događaji sami po sebi vrlo su osjetljiva tema i o njima bi valjalo izvještavati na primjeren način. Još je važnije poštovati etičke smjernice i pravila Kodeksa časti kada su akteri tragičnog događaja djeca i mladi. Problem u izvještavanju o tragičnim događajima jest senzacionalistički način izvještavanja prepun velikih bombastičnih naslova i brojnih fotografija koje nisu uvijek u skladu s etičkim propisima. U moru članaka koji se svakodnevno objavljuju, oni o tragedijama poput ubojstava, samoubojstava, nasilja, napada ili nesreća prevladavaju pa važnost ispravnog izvještavanja nikada nije bila važnija.

Prateći vijesti, može se primijetiti kako je povećan broj mladih počinitelja kaznenih djela, što je bila i tema ovog diplomskog rada i istraživanja. Naime, izvještavanje o ovakvim događajima ima posebnu važnost i težinu budući da će se mladi ljudi u razvoju i u svojim najkritičnijim tinejdžerskim godinama vrlo lagano poistovjetiti sa svojim vršnjacima o kojima se izvještava. Vrlo je važno osvijestiti tko je publika i na koji će se način određeni tekst percipirati u javnosti. Senzacionalističko izvještavanje o mladenačkom nasilju, posebice onom koje rezultira smrtnim ishodom, vrlo je zabrinjavajuće jer stvara sliku nečega što je prihvatljivo, *cool*, nešto vrijedno divljenja i vrijedno završavanja po naslovnica portalima i novinama.

Da se o tragičnim događajima ne izvještava primjerenom, potvrdilo je i ovo istraživanje provedeno u svrhu pisanja diplomskog rada. Naime, kada se gleda omjer zastupljenosti žrtve i počinitelja u objavljenim člancima, o počinitelju se značajno više piše što je i potvrda prve istraživačke hipoteze. Problem s većom zastupljenošću počinitelja u člancima jest da tako on ima veću priliku braniti se i iznijeti svoju istinu u javnost dok je žrtvi pravo glasa nanovo oduzeto. Također, primijećeno je i kako se obitelj i prijatelji počinitelja puno više spominju te su njihove izjave zastupljenije što se nadovezuje na spomenuti problem. Obitelj i prijatelji počinitelja o njemu će pričati pozitivno, koristiti tople riječi, braniti ga te isticati greške koje

je žrtva prije samog tragičnog čina ubojstva potencijalno radila. Je li ona uistinu bila takva objektivno se ne može zaključiti jer se sama ne može braniti, a oni koji bi to eventualno mogli rijetko se pojavljuju u medijima. Samim time javnost dobiva jednostranu sliku čime je pošteno izvještavanje zakazalo, a treća istraživačka hipoteza je potvrđena jer se izjavama počiniteljeve obitelji i prijatelja iznose detalji iz privatnog života žrtve čime se ne poštuje pravo na njenu privatnost i dostojanstvo. Tome u prilog ide i objavljivanje žrtvinih privatnih fotografija u velikom broju objavljenih članaka dok su fotografije počinitelja gotovo isključivo kod privođenja i u sudnici.

S druge strane, budući da je sam počinitelj daleko više zastupljen nego žrtva, pokazalo se kako je ta situacija za njega dvosjekli mač te je potvrđena i druga istraživačka hipoteza koja glasi: Izvještavanje sugerira određenu sliku o počinitelju. Naime, počinitelja Davida Komšića vrlo često se u člancima adresira kao ubojicu, mladog ubojicu ili monstruma što automatski u umu čitatelja nalaže da je kriv i prije nego mu je suđenje završeno. Takvo adresiranje nepotrebno je i nije prihvatljivo te se može smatrati senzacionalističkim pokušajem privlačenja publike ili, još gore, izražavanjem osobnih stavova autora članka budući da je velika većina članaka autorsko djelo potpisano imenom i prezimenom.

Svakako smatram da su ovo vrlo važne teme i da ih se ne bi trebalo ignorirati, međutim način izvještavanja i količina detalja, što je vidljivo iz ovog istraživanja, svakako se treba promijeniti. Također, primijećeno je kako kroz sve ove članke u ni jednom se ne spominje bilo kakav savjet roditeljima ili mladima kako se nositi s takvim tragedijama i kako ih spriječiti na vrijeme. Veza počinitelja Davida Komšića i žrtve Kristine Krupljan iz onoga što je plasirano u medije činila se kao veoma turbulentna i nadasve toksična. Takvih veza je među mladima sve više stoga smatram da bi, uz primjereno izvještavanje, trebalo uključiti i riječ stručnjaka kako bi se ovakvi događaji sveli na najmanju moguću razinu. Odgovornost novinara, stručnih osoba i odraslih velika je i vrlo ju je važno ne zaboraviti, posebice kada je izvještavanje o tragedijama postalo poželjno i vrlo normalno, čime i sam tragični čin poprima obrise normalnosti zbog svoje učestale pojavnosti u medijima bez dovoljnog naglaska koliko je to pogrešno, opasno i krivo, ali i bez prijeko potrebnih smjernica kako to spriječiti i kako se s takvim događajima nositi.

Također, smatram da ovakav senzacionalistički način izvještavanja glorificira smrt kao takvu te samim time predstavlja dodatnu opasnost za počinjenje novih istih ili sličnih djela ili pak čina samoubojstava. Slučaj Davida Komšića nije izolirani slučaj u Hrvatskoj, a broj mladih

ljudi koji počine strašna, nezamisliva kaznena djela sve je veći pa se tako kroz medije provlačio Tin Šunjerga, mladić koji je ubio vlastite roditelje, a u trenutku pisanja ovoga rada donesena je i nepravomoćna presuda Nuši Bunić kojoj su mediji, ponovo daleko od primjerenog izvještavanja, nadjenuli neprimjeren naziv „krvava Nuša“.

Javnost ima pravo znati no valja dobro promisliti o tome što je zaista važno da javnost sazna, a što se u javnost plasira zbog profita i nevjerojatne ljudske potrebe da uživa u tuđoj tragediji.

10. Literatura

Knjige

- Bauer, Thomas A., et al.(2007) *Vjerodostojnost novina*. Zgreb:ICEJ
- Belsey, Andrew, Chadwick, Ruth, (1994): *Ethical Issues in Journalism and the Media*. London i New York, Routledge
- Berčić, Boran (2012): *Filozofija*. Zagreb, Ibis
- Bracanović, Tomislav (2018): *Normativna etika*. Zagreb, Institut za filozofiju
- Car, Viktorija; Matović, Marijana (2017): *Mediji, novinarstvo i ljudska prava*. Zagreb, Fakultet političkih znanosti i Hanns- Seidel- Stiftung
- Day, Louis Alvin (2004) *Etika u medijima primjeri i kontroverze*. Beograd: Medija centar, Plus
- Gans, Herbert J.,(2004): *Deciding What's News*. Evanston, Northwestern University Press
- Iggers, Jeremy, (1999): *Good News, Bad News: Journalism Ethics and the Public Interest*. Colorado, Westview Press
- Krippendorff, Klaus (2004) *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks: SAGE Publications
- Malović, Stjepan, Ricchiardi, Sherry, Vilović, Gordana (2007): *Etika novinarstva*. Zagreb, International Center for Education of Journalists
- Malović, Stjepan (2007) Vjerujemo li novinama?. U: Malović, Stjepan, ur. *Vjerodostojnost novina*. Zagreb: ICEJ, str.9-21
- Neuendorf, Kimberly A. (2002) *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: SAGE Publications
- Sanders, Karen (2003): *Ethics and Journalism*. London, SAGE Publications Ltd
- Singer, Peter (2003): *Praktična etika*. Zagreb, KruZak
- Veljanovski, Rade (2017) Ljudska prava i odgovornost novinara. U: Car, Viktorija; Matović, Marijana, ur. *Mediji, novinarstvo i ljudska prava*. Zagreb, Fakultet političkih znanosti i Hanns- Seidel- Stiftung, str.7-19
- Vilović, Gordana (2004): *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu 1999.-2000*. Zagreb, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska politologija
- Vilović, Gordana (2007) Etički aspekti (ne)vjerodostojnosti novina. U: Malović, Stjepan, ur. *Vjerodostojnost novina*. Zagreb: ICEJ, str.167-181

- Tkalac Verčić, Ana; Sinčić Ćorić, Dubravka; Pološki Vokić, Nina (2010) *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: Kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. Zagreb: M.E.P. d.o.o.

Stručni i znanstveni članci

- Barović, Vladimir (2011) Objektivnost, novinarska etika i izvještavanje u kriznim situacijama. *Medijske studije* 2(3-4):118-126
- Berčić, Boran (2008) Etika vrlina. *Filozofska istraživanja* 28(1):193-207
- Burić, Jasna (2009) Masovni mediji kao subjekti manipulacije. Etičke vrijednosti nasuprot «trendovskoj tržišnoj kulturi» manipuliranja nasiljem, nesrećama i zločinima. *Obnovljeni život* 64(4):531-543
- Burić, Jasna (2008) Medijsko izvješćivanje o suicidu maloljetnika. *Medianali* 2(4):209-214
- Cekić, Nenad (2012) Jezički revizionizam u suvremenoj metaetici. *Filozofska istraživanja* 32(2):227-242
- Čuvalo, Antonija (2010) Osobine medijskih publika i povjerenje u medije. *Medijske studije* 1(1-2):40-53
- Jakovljević, Mirko (2014) Principi za primjenu osnovnih načela novinarskog kodeksa prilikom izvještavanja o prometnim nesrećama sa smrtnim posljedicama. *In Medias Res* 3(4):556-568
- Kirn, Andrej (1992) Od antropocentrične k ekocentričnoj etici. *Socijalna ekologija* 1(3):271-286
- Klišanin, Martina, Sindik, Joško (2014) Nezavisno novinarstvo u Republici Hrvatskoj: Objektivna stvarnost ili obmana publike?. *Medijski dijalozi* 7(3):115-123
- Lučić Luce, Dragutin (2009) Odgovornost novinara danas. *MediAnali: Međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima* 3(5):31-48
- Nikolić, Mirjana (2016) Senzacionalizam i populizam vs. društvena odgovornost elektronskih medija. *Medijski dijalozi* 9(2):57-72
- Obradović, Đorđe (2010) Pretvaranje ljudske tragedije u medijsku zabavu. *Medijski dijalozi* 3(5):39-50
- Rutović, Željko (2009) Tabloidizacija medija- između etike i profita. *Medijski dijalozi* 2(1):27-34
- Senković, Željko (2006) Aristotelov odgoj za vrline. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja* 13(2):43-61

- Skoko,Božo; Bajs, Denis (2007) Objavljanje neistina i manipuliranje činjenicama u hrvatskim medijima i mogućnosti zaštite privatnosti, časti i ugleda. *Politička misao* 44(1):93-116
- Soče Kraljević, Sandra, Soče, Ivona (2010) Istraživanje uloge i značenja etike u marketinškim odlukama medija. *Informatologia* 43(2):150-156
- Stanojević, Marija (2007) *Utjecaj grafičkih elemenata, sadržajnih elemenata i opreme na senzacionalizam novinskih napisa*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
- Vilović, Gordana (2003) Istraživačko novinarstvo, tabloidizacija i etika. *Društvena istraživanja* 12(6):957-974

Internetski izvori

- Malović, Stjepan (2007) „Senzacionalizam: Potreba tržišta, nemoć novinara ili imperativ profita?“, *Mediacentar_online*, <http://www.media.ba/bs/menadzment-novinarstvo/senzacionalizam-potreba-trzista-nemoc-novinara-ili-imperativ-profita> (pristupljeno 26.4.2019.)
- Perović A., Milenko (2005) Hegel i spoj konzekvencijalizma i deontologije <file:///C:/Users/Administrator/Downloads/380-%23%23default.genres.article%23%23-634-1-10-20130304.pdf> (pristupljeno 25.3.2019.)
- Porobija, Željko (2012) Etika: Skripta 2012./13 <http://atvu.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/01Etika-udzbenik2012NOVO.pdf> (pristupljeno 24.3.2019.)

Zakoni, dokumenti, propisi i kodeksi

- (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda www.zakon.hr, [https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-slobod](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-slobod) (pristupljeno 26.4.2019.)
- Kazneni zakon; Kaznena djela protiv privatnosti (1997) zakonipropisi.com <https://zakonipropisi.com/hr/zakon/kazneni-zakon/cetrnaesta-glava-kaznena-djela-protiv-privatnosti> (pristupljeno 5.5.2019.)
- Kodeks časti hrvatskih novinara (2009) www.hnd.hr <https://www.hnd.hr/novinarsko-vijece-casti1> (pristupljeno 14.4.2019.)
- Opća deklaracija o ljudskim pravima (2009) narodne-novine.nn.hr https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html (pristupljeno 5.5.2019.)

- Ustav Republike Hrvatske www.zakon.hr,
<https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (pristupljeno 26.4.2019.)
- Zakon o sudovima za mladež (2015) www.zakon.hr
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html (pristupljeno 5.5.2019.)

Sažetak

Etika je filozofska disciplina koja određuje što je ispravno i moralno prihvatljivo. Za normalno funkcioniranje društva, ali i samoodržavanje pojedinca, etika je nužna, kako u svakodnevnom tako i u profesionalnom životu. Etika u novinarstvu od iznimne je važnosti jer su novinari ti koji oblikuju javno mnijenje, utječu na percipiranu sliku stvarnosti te neizravno vode glavnu riječ kada su u pitanju odluke i mišljenje javnosti.

Danas je odgovornost novinara još i veća budući da su informacije sve dostupnije, teško ih je samostalno filtrirati, a gotovo nemoguće je oduprijeti se njihovom utjecaju. Zadaća novinara jest izvještavati pošteno i u skladu s Kodeksom časti hrvatskih novinara, posebice u osjetljivim situacijama kao što su ubojstva, samoubojstva, prometne nesreće sa smrtnim posljedicama i ostali tragično događaji. Posebna se pozornost mora obratiti prilikom izvještavanja o djeci, maloljetnicima, ali i mlađim punoljetnicima koji su zakonski odrasle osobe no u suštini oni su još uvijek djeca.

Tom se problematikom bavi i ovaj rad kroz koji se istraživanjem pokazalo kako se novinari ne drže načela propisanih Kodeksom časti hrvatskih novinara niti osnovnih etičkih smjernica. Predmet istraživanja bili su članci objavljeni u vrijeme suđenja Davidu Komšiću, mladiću koji je ubio svoju djevojku Kristinu Krupljan u veljači 2018. godine. Kroz provedeno istraživanje pokazalo se kako je medijski fokus izvještavanja na počinitelju te ono sugerira određenu sliku samog počinitelja, dok se ujedno pravo na privatnost i dostojanstvo žrtve ne poštuje.

Odgovornost novinara je, osim poštenog izvještavanja, i educiranje javnosti, posebice kada će objavljeni sadržaj imati veliki utjecaj na mlade ljude. Nasilni i tragični događaji u kojima sudjeluju adolescenti zahtijevaju posebnu pozornost te uz informacije od javnog interesa valja uklopiti i savjete stručnjaka za sprječavanje takvih nemilih događaja u budućnosti te kontakte za pomoć.

Ključne riječi: novinarska etika, tragični događaji, ubojstvo, Kodeks časti hrvatskih novinara, etički kodeks, analiza sadržaja

Abstract

Ethics is a philosophical discipline that determines what is right and morally acceptable. For the normal functioning of a society, but also for the self-preservation of an individual, ethics is necessary both in everyday life and in professional life. Ethics in journalism is of utmost importance because journalists who shape public opinion influence the perceived image of reality and indirectly lead the main issue when it comes to decision-making and public opinion.

Today, the responsibility of journalists is even greater because the information is more and more accessible, it is difficult to filter them individually and it is almost impossible to resist their influence. The task of a journalist is to report honestly and in accordance with the Kodeks časti hrvatskih novinara (Code of Honor of Croatian Journalists), particularly in sensitive situations such as murders, suicides, traffic accidents with death and other tragic events. Special attention has to be paid when reporting on children, juveniles, and younger adults who are legally adults but in essence they are still children.

This problem is also covered by this paper in which conducted research has shown that journalists do not follow the principles prescribed by the Kodeks časti hrvatskih novinara (Code of Honor of Croatian Journalists) or basic ethical guidelines. The subject of the research was articles published during the trial of David Komsić, a young man who killed his girlfriend Kristina Krupljan in February 2018. Through the conducted research, media coverage of the perpetrator was reported, suggesting a certain picture of the perpetrator, while at the same time the right to privacy and dignity of the victim is not respected.

Journalists' responsibility is, besides honest reporting, to educate the public, especially when published content will have a major impact on young people. Violent and tragic events involving adolescents require special attention and, in addition to information that holds the public interest, expert tips on preventing such disastrous events in the future with assistance contacts included.

Key words: journalism ethics, tragic events, murder, Code of Honor of Croatia Journalists, ethical code, content analysis